

MODERNIN ASUMISEN SUOMI JÄLLEENRAKENNUSKAUDELLA

**A. AHLSTRÖM OY:N JA ARTEKIN TYYPPITALONÄYTTELYT
AJAN KODIN ILMENTÄJÄNÄ VUOSINA 1945–1946**

Anni Suominen
Kandidaatintutkielma
Taidekasvatus
Musiikin, taiteen ja kulttuurin
tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Anni Suominen	
Työn nimi Modernin asumisen Suomi jälleenrakennuskaudella: A. Ahlström Oy:n ja Artekin tyyppitalonäyttelyt ajan kodin ilmentäjänä vuosina 1945–1946	
Oppiaine Taidekasvatus	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Toukokuu 2021	Sivumäärä 41
Tiivistelmä <p>Tämä kandidaatintutkielma käsittelee Alvar Aallon ja A. Ahlström Oy:n standardirakentamista, asumiskulttuuria ja A. Ahlström Oy:n tyyppitalonäyttelyitä jälleenrakennuskaudella 1940-luvulla. Käyn tutkimuksessani läpi asumiseen kytkeytyviä ideologioita sodanjälkeisessä jälleenrakennuskauden Suomessa sekä muodostan sitä kautta kuvaa standardiin pohjaavasta mallirakentamisesta ja ydinperhemallin ideasta. Havainnoin tutkimuksessa, kuinka tyyppitaloista on pyritty rakentamaan koteja erityisesti perheille.</p> <p>Lähestyn aiheitani historiallisesta näkökulmasta asumiskulttuurin kautta kontekstisidonnaisesti. Otteeni on näiltä osin ajan ideologioihin ja arjen käytäntöjä edustavaan arkkitehtuuriin paneutuva. Tarkastelen jälleenrakennuskauden standarditaloja A. Ahlström Oy:n vuosien 1945 ja 1946 asunonäyttelyiden kautta, tutkien, miten rakennukset ja tilat ovat toteutettu asukkaitaan huomioiden. Näyttelysuunnittelu on toteutettu Artekin toimesta, joten tuon tutkimuksessani ilmi Alvar Aallon ja Artek Oy Ab:n markkinaideaa ja tavoitteita kotien suunnittelutyössä.</p> <p>Tutkimus osoitti, kuinka Alvar Aallon suunnittelutyö tyyppitalojen parissa on synnyttänyt konseptin standardoidusta omakotiasumisesta, jota A. Ahlström Oy on vienyt eteenpäin. Jälleenrakennuskauden asumisessa on tavoiteltu tasa-arvoisuutta, perhekeskeisyyttä, funktionaalisuuden tila- ja sisustusratkaisuihin pohjaavaa suunnittelua sekä mukautuvuutta. Ajan kodin ilmentäjinä näyttelytalot heijastelivat perheasumiseen kuuluvaa arkielämää, sen toimintoja ja talojen asettumista ympäristöönsä.</p>	
Asiasanat Alvar Aalto, A. Ahlström Oy, Artek, arkkitehtuuri, asunonäyttelyt, jälleenrakennuskausi, tyyppitalo, standarditalo, A-talo, standardisointi, funktionalismi, asuminen, koti, perhe	
Säilytyspaikka JYX-tietokanta, Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
1.1	Tutkimuskohde	4
1.2	Aineistot, metodit ja tutkimustraditio	6
2	"JOKA MIEHEN OMA KOTI"	8
2.1	Jälleenrakentamisen toivo	8
2.2	Standardisointi	10
2.3	Alvar Aallon jalanjäljissä	11
2.4	A-talot	14
3	A. AHLSTRÖM OY:N ASUNTONÄYTTELYT	18
3.1	Artek ja näyttelyt.....	18
3.2	Näyttelyistä ja näyttelyalueiden ratkaisuista	20
3.2.1	Varkaus 1945 ja 1946.....	21
3.2.2	Noormarkku 1946	28
3.2.3	Kauttua 1946	32
3.3	Kodin tilat toiminnan ja tunteiden paikkana	35
4	PÄÄTÄNTÖ.....	37
	LÄHTEET.....	39
	Painamattomat	
	Painetut	

LIITTEET

1 JOHDANTO

Arkkitehtuuri on osa jokaisen ihmisen elämänpiiriä visuaalisena ympäristönä, asumisen paikkana ja toimintaympäristönä erilaisille aktiviteeteille, työlle sekä levolle. Arkkitehtuurin kautta kuvastuvat myös yhteiskunnan kehitykseen, laatuun ja rakenteisiin liittyvät tekijät.¹ Rakennettu ympäristö ja asuminen koskettavat ihmisiä monella tapaa, samalla vaikuttaen elämänlaatuun ja viihtymiseen. Me kommentoimme ja keskustelemme arkkitehtuurista - siitä mitä siltä toivomme. Elinpiiriimme kiinteästi kuuluva asunto ja koti rakentuvat hyvin vahvasti massatuotettujen huonekalujen ja komponenttirakentamisen keskelle. Tämä on nykypäivänä keskeisin asumisen muoto, jonka tunnemme. Tutkimukseni tarkastelee aikaa, kun asia ei vielä ollut näin - aikaa, jolloin asuminen oli massatuotannon murrosvaiheessa.

1.1 Tutkimuskohde

Vaikka Alvar Aalto (1898–1976) on tunnettu monumentaalisista rakennuksistaan, halusin itse tarttua juuri päinvastaiseen aiheeseen; arkkitehtuurin ja asuntosuunnitteluun tavallisille, pienille ihmisille, aivan kuin Aalto itsekkin on kuvannut arkkitehtuurityönsä intressejä. Koska Aalto usein kanonisoidaan suomalaisen arkkitehtuurin ja muotoilun visionääriksi, jää tämä käytännöllinen ja laajojen väestöryhmien arkielämää koskettava suunnittelutyö taka-alalle. Keskittyminen arjen arkkitehtuuriin, jolla ei ole legitiimin arkkitehtuurin statusta, on oleellinen, sillä onhan Alvar Aallon ja Aino Marsio-Aallon (1894–1949) suunnittelu jo 1920-luvulta alkaen tähdännyt kohdistamaan sosiaaliset uudistuspyrkimyksensä juuri pienten kotien puoleen. Aaltojen päämäärä oli lähtöisin yleisestä modernismin ajan ideologiasta, jossa taiteilijoiden ja muotoilijoiden toimintaa haluttiin keskittää yhteistyöhön tehtaiden kanssa, jossa syntyi massatuotannolla uusia taideobjekteja.

Kandidaatintutkielmani tavoitteena on tarkastella modernin asumisen ideologiaa sodanjälkeisessä jälleenrakennuskauden Suomessa sekä siihen liittyviä kytkentöjä mallirakentamisesta ja ydinperhemallin ideasta. Havainnoin tutkimuksessani, kuinka

¹ Soukka 1997, 4.

tyyppitaloista² on pyritty rakentamaan koteja juuri perheille. Lähestyn aiheitani vahvasti historiallisesta näkökulmasta asumiskulttuurin kautta. Otteeni on näiltä osin ajan ideologioihin ja arjen käytäntöjä edustavaan arkkitehtuuriin paneutuva. Tarkastelen jälleenrakennuskauden standarditaloja asunonäyttelyiden kautta, tutkien, miten rakennukset ja tilat ovat toteutettu asukkaitaan huomioiden. Tarkoitukseni on selvittää, millaisia ideologioita ja yhteiskunnallisia malleja rakennukset, niissä tehdyt ratkaisut ja sisustus heijastelevat.

Tutkimuksen keskittyminen toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan Suomessa tuntui mielekkäältä, sillä Alvar Aallon ja A. Ahlström Oy:n yhteistyön standarditaloja nousi myös tänä aikana, jolloin uusia asumuksia tarvittiin kipeästi. A-talot kohosivat merkittävään osaan tyyppitalorakentamista, vaikkakin Aallon aktiivinen suunnittelutyö jälleenrakennuskaudella oli vähäisempää. On myös todettu, kuinka Aallon ja A. Ahlströmin yhteistyö on ollut yksi innovatiivisimmista esivalmistettujen puutalojen parissa 40-luvulla³. Tutkimukseni lähtökohdista toimii näkemys siitä, että ilmiön merkitykset ovat välittömimmillään tapahtumisympäristössään. Jälleenrakennuskausi on nähty rakennustaiteellisesti yhtenä Suomen tuotteliaimmista ajanjaksoista⁴. Tiedostan, että ajan kontekstiin sijoittuu monia eri tyyppitalomalleja, joita hyödynnettiin, mutta haluan keskittyä tähän rakennusperinteeseen juuri A-talojen näkökulmasta, sillä Aallon suunnittelutyöhön sisältyy kokonaisvaltainen idea rakennuksen ja sisustuksen dialogista.

Näistä lähtökohdista kysyn tutkimuksessani:

- 1) Mihin tarpeeseen ja kenelle asuintilat on suunniteltu ja kuinka ne on toteutettu?
- 2) Kuinka A. Ahlström Oy:n asunonäyttelyissä ilmennetään malliperheen, sukupuolen ja mallirakentamisen manifestaatiota sekä niiden heijastumista standardoinnissa?

Näiden kysymysten avulla tarkastelen niitä historiallisesti rakentuvia ideologioita aatteita, joita tyyppitaloarkkitehtuurin syntyyn ja sen ympärille on kietoutunut, ja jotka

² Tyyppitalot ovat talomalleja, jotka pohjautuivat standardimallein luotuihin piirustuksiin. Talojen piirustusten ja suunnitelmien tarkoituksena oli olla kaikkien rakentajien käytettävissä. Rakentaminen toimi työselityksiä ja ainemenekkilaskelmia noudattaen.

³ Kummala 2005, 18.

⁴ Herneoja 2007, 11.

kytkettyvät modernin asumisen murrokseen. Sukupuolen näkökulmasta keskityn sukupuoliittaviin rakenteisiin ajalla, jotka näkyvät arkkitehtuurissa ja tilasuunnittelussa sekä omakotialueiden markkinoinnissa.

1.2 Aineistot, metodit ja tutkimustraditio

Alvar Aalto -museon kokoelmista kartoittamani A. Ahlström Oy:n ja Alvar Aallon vuosina 1945 ja 1946 järjestettyjen kolmen asunonäyttelyn materiaalit⁵ toimivat tutkimukseni keskeisenä aineistona jälleenrakennuskauden asumisen aatteiden ilmentäjinä. Materiaali koostuu erilaisista suunnittelupiirustuksista näyttelyalueelta ja siellä toteutuneista rakenteellisista sekä esteettisistä ratkaisuksista. Olen ottanut tarkasteluun mukaan myös valokuvia, niin Alvar Aalto -museon kuin Varkauden museonkin kokoelmista. Artekin suunnittelijoista erityisesti Maija Heikinheimon (1908–1963) kädenjälki näkyy tyyppitalojen sisustuksen ja näyttelyiden suunnittelutyössä. Hyödynnän myös erinäisiä kirjeitä ja esitteitä messuista ja tyyppitalorakentamisesta.

Tutkimus pohjaa asumiskulttuurin historialliseen tarkasteluun ja siihen vaikuttaneiden tekijöiden avaamiseen. Havainnoin tutkimuksessa asumisen historian jatkuvuuden aspekteja Aallon standarditalojen kehitystyössä. Tarkastelen tutkimustani historian tutkimuksen aspektista kontekstisidonnaisesti. Olen nostanut esiin yksittäisiä kohteita, joita analysoin osana suurempaa kokonaisuutta. Konteksti on tullut huomioidua myös tutkimuskirjallisuutta, kirjeitä ja lehtiartikkeleita tarkasteltaessa, sillä jo niissä lähteiden tuottajat ovat rakentaneet todellisuutta uudelleen omien lähtökoh-tiensa kautta⁶. Lähiluvun analyysin kautta itselleni hahmottuu kirjallisista lähteistä ajan ideologiat, joita yhdistelen tutkimusaineistoni antiin.

Käyttämäni tutkimuskirjallisuus osoittaa, kuinka tyyppitaloista on tehty tutkimusta etenkin vuosien 1980–2010 välisenä aikana. Painotukset näissä ovat kuitenkin olleet yleisessä ajan tyyppitalorakentamisessa, rintamamiestaloissa. Jukka Yli-Lassilan pro gradu -tutkielma *Asuntoprobleemi, standardisointi ja Alvar Aalto: tavoitteista ja suunnitel-*

⁵ Kyseiset Artekin aineistot ovat digitoimattomia ja luettelemattomia, mikä osaltaan loi omat haasteensa aiheen hahmottamiseen kokonaisuutena. Taustatyö vaati paljon kirjeiden ja kuvien tarjoaman tiedon yhdistelemistä lähdekirjallisuuteeni.

⁶ Saarelainen 2012, 245–246.

mista, esimerkkinä Aallon tyypitalosuunnitelmat Varkaudessa 1937–1942 (1995) tarttuu aiheeseen teknistaloudellisista ja sosiaalisista näkökulmista käsin. Aulikki Herneojan tutkimus Jälleenrakennuskauden kodin väriä: Arki ja arkkitehtuuri (2007) puolestaan käsittelee sisustuksellisia ratkaisuja. Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt lähestymään aihetta uudesta tulokulmasta tyypitalonäyttelyiden kautta. Osaltaan nämä aiemmat tutkimukset sivuavat teemoja, joita käsittelen, mutta joihin tartun eri suunnalta.

2 "JOKA MIEHEN OMA KOTI"

Ensimmäiseksi taustoitin tutkimuskohteeni aikakautta yleisemmin sekä avaan asu-
miskulttuurin muutoksia jälleenrakennuskaudella. Liitän tutkimusesimerkkini näin
ajan kontekstiin. Niiden kautta siirryn tarkempaan tutkimusaineistoni avaamiseen –
standardisoinnin sekä Alvar Aallon ja A. Ahlström Oy:n yhteistyöhön tarkasteluun
A-talojen standardirakentamisessa. Luvun aineistopohjainen otsikko viittaa A-talojen
mainoslehtisessä esiintyvään iskulauseeseen, jolla tyyppitaloja on markkinoitu jäl-
leenrakennuskaudella. Avaan esitteen sisältöjä tässä luvussa.

2.1 Jälleenrakentamisen toivo

Jälleenrakennuskausi käsittää historiallisesti ajanjakson vuodesta 1940, talvisodan jäl-
keen, aina 1950-luvun puolelle asti. Tapaustutkimuskohteeni asettuu ajallisesti jatko-
sodan jälkeiseen aikaan, vuosiin 1945 ja 1946, joten oma tarkasteluni rajautuu tähän
kontekstiin. Sota-ajan jälkeisen vuosikymmenen rakennuskulttuuri on ainutlaatuista
ja ilmiönä aidon suomalainen, sillä siihen kiteytyy kansan historiaa sekä arkkitehtuu-
rin kehitysvaiheen muutos moderniin suuntaan. Sodanjälkeisen modernismin aikana
uudenlaisen rakentamisen manifestina toimi SAFA:n, Suomen Arkkitehtiliiton, vuo-
den 1942 julkaisu *Rakennustaide ja standardi: Jälleenrakentamisen ydinkysymyksiä*, joka
mukailee Alvar Aallon standardisointipyrkimyksiä. Mika Waltarin (1942) kirjoitta-
massa teoksessa sanallistetaan hyvin, kuinka rakennusperintö toimii inhimillisen
kulttuurin selkeästi havaittavana muotona muodostaen samalla eräänlaisen lähdekir-
jan kansankulttuurin historiasta. Samoin rakennukset toimivat maan taloudellisten
arvojen edustajina, muodostaen kansantaloudellisesti pysyvän investoinnin.⁷

Aika oli arkkitehtonisesti vaatimatonta, ja monille ajan rakennusperinnöstä piirtyvät-
kin mieleen harjakattoiset, puiset, puolitoistakerroksiset tyyppitalot⁸ tai yleisemmin
arkikielessä puhuttaessa, rintamamiestalot. Muotokieleltään 1940-luvun rakentami-

⁷ Soikkeli 2008, 5; MFA Arkkitehtuurimuseo. "Kokoelmien tietopaketti - Jälleenrakennuskausi." <https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopaketit/jalleenrakennuskausi/>; Yli-Lassila 1995, 74; Waltari 1942, 3.

⁸ Puhuessani standarditaloista tai tyyppitaloista, käytän näitä synonyymisinä käsitteinä yleiselle ajan omakotitalorakentamiselle. Kontekstista riippuen käsitteen merkitys täsmentyy kuvailemaan tiettyä talorakentamisen mallia tai järjestelmää.

nen oli kuitenkin pehmeämpää ja luonnonmukaisempaa kuin edellisen vuosikymmenen⁹. Jako ei kuitenkaan ole yksiselitteinen tyyppitaloista puhuttaessa, vaan käsitteen alle mahtuu monia erilaisia talomalleja¹⁰. Toisaalta mielikuva ei myöskään anna oikeutta kaikille tyyppitalorakentamisessa toimineille taustavaikuttimille – organisaatioille ja suunnittelutyölle, joilta vaadittiin innovatiivisuutta ja ponnistuksia maan rakennuttamisessa¹¹, jotta se toteutuisi mahdollisimman tasa-arvoisesti ja vastaisi ajan tarpeita. Tartun tutkimuksessani tarkastelemaan vain A. Ahlström organisaation standardirakentamista sekä Alvar Aallon panosta siihen. Kyseinen rakennustapa poikkeaa piirteiltään paikoin Suomen maata laajasti peittävästä rintamamiestaloista, joita nähdään niin maaseudulla kuin kaupungeissa.

Ajan olosuhteet olivat vaikeat, sillä yhteiskunnan kehittämistä vaikeutti pula materiaaleista. Perinteisestä suomalaisesta rakennusmateriaalista, puusta, kehittyi luonnollisesti toimiva standarditaloja määrittävä materiaali, joka kiihdytti puurakennusteknistä murrosta ja uudenlaisen rakentamisen suuntaa. Puu mahdollisti hyvin hartiapankkirakentamisen, jossa asukkaat toimivat itse kotiensa rakentajina valmiita elementtejä hyödyntäen. Tyyppitaloalueiden rakentaminen oli aloitettu jo sodan aikana, ja tähän rakentamista edeltäneeseen raivaustyöhön sekä itse rakentamiseen osallistui-
vat vahvasti kotirintaman naiset.¹² Naisten rooli uuden yhteiskunnan kehityksen vauhdittajina ja kodin rakentajina tulee huomioida erityisen tärkeänä miesten ollessa palveluksessa rintamalla. Voidaankin päätellä, kuinka rakennusjärjestelyiden toteutuminen tähän tapaan vahvasti suomalaisuuteen liitettyä raivaajajenkeä ja tuki yhä edelleen itserakentamisen perinteitä.

Jälleenrakennuskauden rakennuskanta noudatti edeltäneen funktionalismin asun-
ihanteita, minkä innoittamana myös asunto- ja perhemalleja modernisoitiin. Uudet
asumisen muodot kehittyivät omaksi ideologiakseen, jossa yhteinen asumisen ihanne,
perheen, sukupuolen ja sukupuolten välisen työnjaon malli kosketti kaikkia.¹³ Ratio-
naalisuuteen tähtäävällä asumisella pyrittiin tasa-arvoisuuteen siirtämällä taka-alalle
perinteen määrittämät ratkaisut asumisjärjestelyissä ja -ratkaisuisissa,¹⁴ mutta toisaalta

⁹ Seppälä-Kavén 2014, 43.

¹⁰ Soikkeli 2008, 5.

¹¹ Kummala 2005, 7.

¹² Kummala 2005, 28; Saarikangas 2004, 35.

¹³ Saarikangas 1997, 114

¹⁴ Juntto 2010, 29.

ydinperhemalliin perustuva standardirakentaminen loi selkeät roolit eri sukupuolille. Perinteestä poiketen modernien kotien arkkitehtuuri ja tilasuunnittelu perustui tilojen järkipärisyyteen ja funktionalistiseen kodin tilojen toiminnalliseen eriyttämiseen sekä perheyksikön korostamiseen talon asuttajina. Asumisen mallit rakentuivat ajatukseen äidin, isän ja lasten muodostamasta ydinperheestä. Talo, koti, oli äidin työpaikka sekä valtakunta ja isän lepopaikka.¹⁵

2.2 Standardisointi

1900-luvun alkupuolella puutarhalla varustettua omakotiasumista pidettiin unelmana, vaikkakin kalliiden rakennuskustannuksien takia sen saavuttaminen oli työväestön ja lapsiperheiden tavoittamattomissa. Sotien välissä tyyppiirustusten tekeminen yleistyi, kun tyyppitalorakentamisella haettiin ratkaisua asuntopulaan, ahtauden lieventämiseen ja omakotitalorakentamisen edistämiseen. Myös asuntojen esteettiseen ilmeeseen haluttiin alkaa kiinnittämään enemmän huomiota, samoin kuin hygieniaan.¹⁶ Standardisoinnin tavoitteena oli kansainvälisessäkin modernismissa vaikuttavat sosiaaliset päämäärät, jotka tavoittelivat asuntojen joukkotuotantoa suurille määrille ihmisiä.¹⁷ Vaikka uudenlainen asuntosuunnittelu ja asuntotyyppien kehittäminen nähtiin tärkeänä yhä laajemmille kansan kerroksille yhdessä standardisoinnin mahdollisuuksien kanssa, koki se nousukautensa vasta 1940-luvun jälleenrakennusajalla.

Standardisointi merkitsi rakennustyön suunnitelmallisuutta ja tärkeysjärjestyksen painottamista. Käsitteenä standardisointi voidaan määritellä toiminnaksi, jossa asianomaiset sopivat yhteiset toimintamallit usein esille nousseiden kysymysten ratkaisemiseksi. Standardisoinnin kautta syntyy siis standardi, jota suositellaan käytettävän.¹⁸ Standardisointi oli seurausta teollisuuden koneistumisesta, joka pyrki valmistekappaleisiin, joissa turha moninaisuus on kitketty pois. Standardisointi ja standardit mahdollistivat rakenteiden ja rakennusten määrittelyn ja arvioinnin vertailukelpoisesti. Näin pystyttiin kiinnittämään huomiota laatuun, turvallisuuteen sekä edullisempaan

¹⁵ Saarikangas 2002, 365.

¹⁶ Saarikangas 1997, 113.

¹⁷ Herneoja 2007, 77.

¹⁸ Yli-Lassila 1995, 47.

hintaan.¹⁹ Nämä standardisoinnin yleispätevät vaatimukset otettiin käyttöön rakennusalalla.

Yhteiset pelisäännöt normi- ja mittajärjestelmistä oli kerätty jo jälleenrakennuskaudella yleistyneeseen RT-kortistoon eli rakennustietokortistoon, jota edelleen hyödynnetään.²⁰ Se toteutettiin vuonna 1942 Arkkitehtiliiton perustaman Jälleenrakennustoiton panoksella, jonka tehtäviin kuului myös suunnitteluavun ja talkotoiminnan tarjoaminen jälleenrakennustyössä.²¹ *Rakennustaide ja standardi* -teos (1942) luotiin koavaksi teokseksi, johon liitettiin näitä rakennusalan standardisointiin liittyviä teemoja ja kysymyksiä, jotka olivat paljolti Alvar Aallon esittämiä.²² Rakentamisen lisäksi standardisoinnin toimintakäytänteitä hyödynnettiin myös muussa suunnittelussa, kuten huonekalujen parissa, mikä sekkin oli jälleenrakennuskaudella kiihtyvän kehityksen piirissä.

Standardisoiva, tekninen suunnittelu ohjasi asumista myös sosiaalisista aspekteista, jotka tähtäsivät tietynlaiseen perhemalliin ja normiin ”normaalista” asumisesta. Normaaliutta tuottaessa hyvinvointi nousi keskeiselle sijalle. Standardisointi, opastukset ja valistus tuottivat ja vahvistivat normaaliuteen liitettäviä merkityksiä. Standardisointia tapahtui myös sukupuolittavasti. Miehen vartalon mittaa käytettiin yleisesti standardityössä, kun taas naisten huomioiminen näkyi etenkin keittiösuunnittelun mittajärjestelmissä. RT-kortistoon vuonna 1945 kirjattujen standardisoitujen keittiökaluusteiden mitat perustuivat naisen keskipituuteen, joka oli 165 cm.²³

2.3 Alvar Aallon jalanjäljissä

Arkkitehti Alvar Aalto oli toiminut 1920- ja 30-luvuilla yhtenä sosiaalisen asuntoarkkitehtuurin eturivin kehittäjistä ja eteenpäin viejistä. Vaikka Aallon työ juuri jälleenrakennuskaudella jäi vähäisemmäksi, verrattuna sotaa edeltäneeseen aikaan, hän oli hyvin kiinnostunut asuntokysymyksistä ja niiden ratkaisemisesta. Aallon individuaalista asumista koskeva suunnittelutyö sisälsi kaiken kaikkiaan 38 erilaista projektia

¹⁹ Waltari 1982, 5.

²⁰ Kummala 2005, 16.

²¹ Saarikangas 2004, 35–36.

²² Waltari 1942, 3–31.

²³ Saarikangas 2002, 371–372; Seppälä-Kavén 2014, 49.

standarditalojen parissa²⁴. Hän tähtäsi työllään humanistiseen funktionalismiin ja osoitti kritiikkiä funktionalismin formaalisia piirteitä kohtaan, jotka työnsivät sisällön roolin taka-alalle, samalla syrjäyttäen Aallon kuvaaman pienen ihmisen. Aallon suunnittelutyössä on aina huomioitu inhimillisyys, ja siksi hän 1930-luvulla alkoi vetäytyä funktionalismin ja modernismin ideologioista, jotka eivät hänen mielestään enää tähdänneet ja siirtyi puolestaan noudattamaan individuaalisia lähtökohtiaan.²⁵

Aallon systemaattinen työ teknillisen tuotannon ja massatuotannon parissa liittyi edelleen hyvin yhteen jälleenrakennusajan asuntotuotannon kanssa, joka vaati nopeita ratkaisuja. Jälleenrakennuskauteen liittyi Aallon joustavan standardoinnin ajatus, jossa keskityttiin talon osiin, "soluihin". Tällä tavoin pystyttiin huomioimaan niin asukkaan yksilölliset tarpeet kuin rakennuspaikan ja olosuhteiden asettamat vaatimuksetkin. Ajatus solusta kiteytyi Aallon työssä perusasunnon ideaan, joka sisältäisi vain kaikkein välttämättömimmät toiminnot, mutta joka olisi suunniteltu tulevaisuuden helpompaa laajennettavuutta ajatellen.²⁶ Soluihin pohjaava rakentaminen tarjosi rakentamiseen vapaata variointia.

Aalto toimikin jälleenrakentamiskeskustelun herättelijänä, ja vuonna 1942 hänet valittiin Arkkitehtiliiton puheenjohtajaksi, minkä toimistossa hän toimi etupäässä standardisointia käsittelevässä työryhmässä. Tyypipiirustuksiin tukeutuvalla tyypitalorakentamisella, jota työryhmässä toteutettiin, oli merkittävä rooli jälleenrakennuskaudella, sillä järjestäytynyt piirustussuunnittelu mahdollisti ajan vaatimusten mukaisen rakentamisen. Aivan kuin Aallonkin suunnitteluideologiassa, myös yleisemmin jälleenrakennuskauden tyypitalorakentamisessa tähdättiin kestävään, ajattoomaan rakentamiseen, mikä täyttäisi asumisen vaatimukset vielä pitkään tulevaisuudessa.²⁷ Rakennuksen käsitteeseen liittyy keskeisesti "pysyväisyys". Rakentaminen, joka nähdään tilapäisenä, ei ole taloudellisesti kannattavaa ja on asuntokulttuurin kehityksen kannalta sosiaalinen askel taaksepäin.²⁸ Vuoden 1945 asuntonäyttelyä käsittelevässä Artek Oy Ab:n kirjeessä on avattu vallitsevaa jälleenrakennuskauden tilaa ja tarvetta. Uutta aiempiin asuntokysymyksiin ja normaalioloihin oli se, että asuntojen

²⁴ Lehtovuori 1999, 58–62; Pallasmaa 2010, 11.

²⁵ Herneoja 2007, 67–69.

²⁶ MFA Arkkitehtuurimuseo. "Kokoelmien tietopaketti - Jälleenrakennuskausi."

<https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopaketit/jalleenrakennuskausi/>

²⁷ Herneoja 2007, 77; Soikkeli 2008, 6.

²⁸ Waltari 1982, 5.

puute oli suuri ja rakentamista tuli sijoittaa alueille, jotka oli täysin hävitetty. Tältä osin ajan yhteiskunnallisessa tilanteessa asuntojen tasoa määrätyissä olosuhteissa jouduttiin alentamaan. Kirje tähdentää asuntojen tason alentamisen tapahtuvan siten, ettei sosiaalinen ulottuvuus joutuisi kokemaan muutoksia huonompaan. Vaikka laatu, tekniset varusteet, tilaratkaisut sekä huoneiston koko kokisivat menetyksiä, tulee ne korvata jollain muulla – luonnon tarjoamat mahdollisuudet tulee ottaa huomioon.²⁹ Tällä tarkoitetaan, kuinka Aallon esikuvana toimiva luonto pystyi tarjoamaan ratkaisuja ja antamaan osviittaa myös asumiskysymyksiin³⁰.

Aallon ideologiassa asumiseen ja kotiin liittyvät kysymykset tavoitettiin henkisistä ja kokemuksellisista lähtökohdista käsin, eikä niinkään hyödyn tai esteettisyyden näkökulmista.³¹ Ajatusta voidaan hahmottaa sillä, kuinka Aallon suunnittelutyössä nähdään selkeä luonnon ja asumisen yhteenliittymä. Mielestäni tyyppitaloalueillakin hahmottuu se, kuinka asumiseen on keskeisessä osassa varattu tilaa myös pihalta, joka on haluttu liittää osaksi kotia. Alla olevasta kuvasta (Kuva 1.) voidaan nähdä, miten asumus asettuu osaksi ympäristöään. Samalla pihamaalla otetaan etäisyyttä tiestä, mutta yhteys taloon on puolestaan keskeinen. Aalto on myös kuvannut, kuinka suomalaisella kodilla on kahdet kasvot; se näkyy Aallon suunnittelussa maskuliinisuutta huokuvista julkisivuista ja feminiinisistä, lämpöä ja valoa huokuvista interiööreistä. Maskuliinisuus (Kuva 1.) välittyy julkisivun dynaamisista linjoista, vahvoista puupilareista ja sääntillisesti toteutetuista ratkaisuista. Yhdessä varhaisimmista esseistään *From Doorstep to Living Room* (1926) Aalto avaa, kuinka asunnossa tulisi näkyä asujan heikkoudet. Näin hän kuvainnollisesti ilmaisee sen, kuinka mikään ei voi olla täydellistä, ja asuintilojen tulee olla suunniteltu tarkoituksellista suvaitsevaisuutta silmällä pitäen. Kaiken ei tulisi olla suunnittelijan loihtimaa, vaan myös asujan henkilöhistorian ja persoonan tulisi välittyä kodista. Se pystytään toteuttamaan sisustuksen ja esineistön keinoin – koti on aidoimmillaan, kun siinä näkyy asujansa kädenjälki.³²

²⁹ Artek Oy. Ab. -kirje 1945. Alvar Aalto -museo.

³⁰ Saarikangas 1997, 119–120.

³¹ Pallasmaa 2010, 11.

³² Pallasmaa 2010, 13–14.

KUVA 1. Kauttualla sijaitseva Alvar Aallon suunnittelema A-talo, malliltaan C3. Suunnittelu-aika 1937–1944, Eura.³³ Kuva: Alvar Aalto -museo

2.4 A-talot

A. Ahlström Oy on yksi Suomen merkittävimmistä teollisuussuvuista, ja yrityksen historia ulottuu vuoteen 1851. Yritys rakentui Antti Ahlströmin (1827–1896) perustaman liiketoiminnan pohjalle, joka alkuvuosinaan keskittyi Noormarkun (1870) ja Kauttuan (1873) ruukkien ympärille. Varkauden puuhiomo ja saha rakentuivat myöhemmin yrityksen kulmakiviksi, 1914–1916 vuosien tienoilla, jonka pohjalle puurakennetuotanto myöhemmin kehittyi. Ruukkien ostamisen kautta yritys sai itselleen myös laajoja alueita metsää,³⁴ jonka voimain ajatella toimineen vielä jälleenrakennuskaudellakin talotuotannon etuna yrityksen alueilla. Yritys pystyi omavaraisesti hankkimaan talotuotantoon tarvittavat materiaalit omistamiltaan mailtaan.

A. Ahlströmin ja Alvar Aallon yhteistyö alkoi 1930-luvulla esivalmistettujen tyypitalojen suunnittelusta ja valmistuksesta. A-taloksi kutsutaan tätä yhteistyön tulosta – esivalmistettua puutyypitalojen järjestelmää. Vuonna 1937 kunnolla käyntiin lähtenyt talotuotanto yrityksen tehtaalla Varkaudessa tähtäsi työväestön asumistarpeiden

³³ Kyseiseen talomalliin on suunniteltu vinttiin kuivaustila ja kellariin tarpeelliset säilytystilat. Voi olla, että kuvausajankohtana vinttitilaan onkin jo sijoitettu lisää makuutilaa.

³⁴ "Historia: 170 vuotta teollisia perinteitä." Ahlström Capital. <https://www.ahlstromcapital.com/fi/yritys/historia>; "100 kuvaa Varkaudesta." Varkauden museot. <https://100kuvaavarkaudesta.fi/1917-1929/>

turvaamiseen. Suomalaisessa asumis- ja arkkitehtuurihistoriassa tällainen sosiaalinen asuntotuotanto on kohonnut tärkeäksi ilmiöksi.³⁵ Aalto suunnitteli toistakymmentä paikallarakennettavaa talomallia, joista muutamia alettiin valmistaa yhtiön höyläämöllä. Kuitenkin vasta 1940-luvulla alkoi täysimittainen teollinen talonvalmistus, kun Varkauden talotehdas perustettiin. Aallon toimistossa oli tähän asti tapahtunut tyyppitalomalliston jatkokehittelyä AA-järjestelmän nimellä. Järjestelmän talotyyppinä on sovellettu jälleenrakennuskauden talotyyppialueilla vain vähän, sillä sodan tuottamat ongelmat ja yhtiön keskittyminen parakkien ja vaneriteltojen massatuotantoon veti AA-järjestelmän kehittelyä ja tuotanto pysähtyi.³⁶ Varkauden Könönpellon omakotialue toimii yhtenä esimerkkinä, jossa Aallon alkuperäisen suunnittelun mukaisia standarditaloja on jälleenrakennuskaudella hyödynnetty. Ne eivät kuitenkaan ole olleet mukana sisustettujen talojen joukossa asunonäyttelyissä.

Vuonna 1943 A. Ahlström Oy organisoivat elementtituotantaan uudelleen luomalla A-talojen organisaation. Tehtaalle muodostettiin oma suunnittelutoimisto sekä A-talojen myyntiorganisaatio. A. Ahlström Oy:n 25 talon mallisto noudatti Aallon AA-järjestelmän ideaa. Tämäkin työskentely päättyi jo vuonna 1945 organisaation lakkauttamiseen. Suunnittelu- ja muokkaustyö aiempien mallien parissa kuitenkin jatkui rakennusosastolla.³⁷ Käsitykseni mukaan tyyppitalomallit, joita tutkimuksessani esiintyy, ovat A. Ahlström osakeyhtiön jatkokehitystyötä Aallon suunnittelun pohjalta. Tämä yrityksen jatkokehittely ja vapaus talomallien suunnittelussa on erityisen kiinnostava osa tutkimustani, sillä Aalto tunnetaan rakennuksistaan, jotka ovat olleet kokonaistaideteoksia ja noudattaneet hänen suunnittelutyönsä visioita tarkasti kohta kohdalta. On mielenkiintoista, kuinka tässä yhteistyössä Aalto on jättänyt ohjat A. Ahlström Oy:lle, jotta yritys kehitteli A-talojen ideaa eteenpäin heidän omiin tarkoituksiinsa sopiviksi. Kenties pohdinnalle voidaan löytää perusteluja Sunilan tehtaan asuinalueen suunnittelusta (vuodesta 1936 eteenpäin), jolloin Aalto on todennut talotyyppien variaation tähtäävän siihen, ettei asuinalueista muodostuisi epähuomaanin monotonisia. Hän halusi, ettei standardisointi ja rakennuskustannusten valvonta estäisi rakennuskannan vaihtelevuutta ja asuinalueiden kehittymistä eläviksi miljöiksi asua³⁸.

³⁵ Koho 1997, 63.

³⁶ MFA Arkkitehtuurimuseo. "Kokoelmien tietopaketti - Jälleenrakennuskausi".

<https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopaketit/jalleenrakennuskausi/>

³⁷ Kummala 2005, 17-18.

³⁸ Koho 1997, 62-63.

Tähän ajatukseen kiteytyy Aallon idea soluista, jotka tarjoavat taloille muokattavuutta ja mahdollisuudet lisärakentamiseen. Onkin kiinnostavaa, millaisen huomion Kirsi Saarikangas (2002) on tehnyt siitä, kuinka A-talot eivät tyydyttäneet tehdastyöväestön maaseudun asumisperinteeseen liittyviä toiveita ja tarpeita, ja talojen tilajärjestelyt koki-ivatkin ajan saatossa muutoksia³⁹. Näin niistä tuli perinteisempiä ja hillitympiä niin ulkoasultaan kuin pohjaratkaisuiltaan.⁴⁰ Toki tätä ajatusta muokattavuudesta Aal- tokin selvästi tuki. Muutosten kautta talot alkoivat muistuttaa enemmän muita ajan tyyppitaloja.

Yläluvun otsikko ”Joka miehen oma koti” on poimittu A. Ahlström osakeyhtiön A- taloja markkinoivasta esitteestä, ja kuvaa hyvin sukupuolen korostusta jälleenraken- nuskauden asumisessa. Erityisen hyvin jako näkyi työväestön asumisessa, joka raken- tui hyvin patriarkaaliseksi tehdasyhteisön ympärille. Esite tarjoilee asiakkaalle selos- tuksen talon tieteellisesti suunnitelluista osista, rakennus- ja asumiskustannuksista sekä vakuuttaa ostajan A-talon hankkimisesta - talon asukkaan, raskaassa työssä toi- mivan miehen on oikeus saada itselleen lepopaikka ja jälkipolvelle onnellinen paikka kasvaa. ”Oma tupa” mahdollistaa asukkaalleen oman elämänpiirin, jossa hänellä on omat vaikutusmahdollisuutensa, oma päätäntävalta. Esitettä lainatakseni: ” – omis- taja on isäntä talossaan ja ympäristössään. Oma koti luo vankan perustan onnelliselle yritteliäälle kansakunnalle.” Lisäksi lehtiö korostaa miesten työn roolia talon raken- nuksessa. Sen mukaan rakentaminen vaatii työpanosta kuudelta mieheltä, ja Varkau- den talotehdas pystyy lähettämään yhden miehen valvomaan pystytystä.⁴¹

AA-järjestelmän tyyppitalot poikkeavat muista jälleenrakennuskauden taloista mo- nella tapaa. Muista tyyppitaloista eroavia ominaisuuksia ovat: yksikerroksisuus, epä- symmetrinen kattomuoto, toiselta puolelta kuistin katokseksi jatkuva katon lape ja korkeuttaan leveämmät tai talon kulman yli kiertyvät ikkunat. Taloihin on usein sijoit- tettu kellari. Interiörissä keittiön ja olohuoneen koko on erilainen – AA-järjestelmässä on hyödynnetty pientä tupakeittiötä, joka on ovella suljettavissa, sekä puolestaan ava- raan suurten ikkunoiden valaisemaa olohuonetilaa. Jatkokehityksessä A-taloissa koros- tuu olohuoneen ja keittiön välinen yhteys ja liikkuminen niiden välillä. Joissain ta- pauksissa keittiö on selkeämmin seinin erotettu olohuoneesta tai sitten enemmän sen

³⁹ Saarikangas 2002, 372–373.

⁴⁰ Kummala 2005, 18.

⁴¹ A. Ahlström Oy, Varkauden tehtaas. Joka miehen oma koti: A-talo asuntokustannukset.

yhteydessä. Aallon standarditaloideologiassa talon sydämenä toimii olohuone, sillä se kokoaa yhteen talon asukkaat, perheen, sekä toimii kulkureittinä talon muihin huoneisiin. Ydinperhemalli, näkyi elävästi siis myös perheasunnoiksi suunnitelluista A-taloista.⁴² Arkinen elämä liittyy A-talojen pohjaratkaisun ansiosta kattamaan koko kodin alueen. Samanlainen yksityisyys kuin muissa ajan tyyppitaloissa ei ole A-taloissa niin ehdotonta. Se näkyy tilallisissa ratkaisuissa, joissa yhdessäolon rooli korostuu. Kyseisten ratkaisujen kautta talot tulevat lähemmäs modernia, kaupunkien minimiasuntoasumista kuin maaseudun asumista. Kuitenkin tulee huomioida, että tilat on silti suunniteltu yksityiseen käyttöön, yksityistyneelle perheelle.⁴³

⁴² Saarikangas 2002, 372; Kummala 2005, 18; Saarikangas 1997, 121–125.

⁴³ Saarikangas 2002, 375; Saarikangas 1997, 127.

3 A. AHLSTRÖM OY:N ASUNTONÄYTTELYT

Tässä luvussa otan tarkasteluun asuntonäyttelyissä tehdyt ratkaisut ja niiden analysoinnin lähiluvun avulla. Asuntonäyttelyihin kiinteästi kuuluvan sisustus- ja tilasuunnittelun rooli korostuu käsittelykappaleissa. Koska tutkimusaineistoni koostuu vuonna 1935 perustetun Artek Oy Ab:n⁴⁴ suunnittelutoimiston piirustuksista, esitteistä ja kirjeenvaihdosta, koen aiheelliseksi avata yrityksen markkinaideaa asuntonäyttelyitä koskevasta näkökulmasta.

3.1 Artek ja näyttelyt

Arkkitehtuurin ideaa noudattaen myös muotoilussa sosiaalinen vastuu nousi keskeiseen osaan Pohjoismaissa. Suunnittelu tähtäsi korkeatasoisiin tuotteisiin, jotka pystyttiin tarjoamaan asiakkaille edulliseen hintaan. Kuitenkin sodan aikainen materiaali-pula loi omat haasteensa muotoiluun ja sisustamiseen, ja sen voittaminen vaati kekseliäisyyttä sekä tarkoituksenmukaista suunnittelua. Nämä päämäärät olivat lähellä funktionalismin ihanteita. Haluttiin keveitä, yksinkertaisia ja muunneltavia kalusteita. Vaikka puutavaraa oli, kaikki muu materiaali, joka keskeisesti liittyi huonekalujen rakentamiseen, oli puutteellista – aina liimasta metalliosiin. Myös sodan jälkeinen hintasäännöstely koetteli huonekaluteollisuutta ja -suunnittelua. Kansanhuoltoministeriö toimi teollisuuden tuotannon valvojana ja asetti tarkkoja määräyksiä esineiden valmistukseen. Erityisesti huonekaluteollisuutta kohtaan kohdistui kokonaisvaltaista valvontaa. Ajan päämäärät tähtäsivät etenkin jälleenrakennuskauden asuntopulallisten asumisen tarpeisiin. Usein uudet design-huonekalut aiheuttivat tosin yleisössä vieroksuntaa ja ne nähtiin yhteensopimattomiksi kodin arkisen olemisen kanssa.⁴⁵ Näyttelyt olivatkin suuressa roolissa toimien yhtenä tehokkaimpana huonekaluteollisuuden propagandan välineenä, jolla pystyttiin luomaan yhteys asiakaskuntaan.

Usein Alvar Aallon ja Artekin huonekalut asetetaan symboloimaan yhteiskunnan statusta ja elämänlaatua niin Suomessa kuin globaalistikin, vaikka alun alkaen huoneka-

⁴⁴ Osakeyhtiö merkittiin silloin tällä lyhenteellä. Suhonen 1985, 5. Käytän nimeä Artek.

⁴⁵ Herneoja 2007, 112–132; Korvenmaa 2010, 86.

lujen funktiona oli helpottaa ja parantaa ihmisten arkielämää funktionalismin periaatteita hyödyntäen⁴⁶. Käsittelen näkökulmani kautta juuri tätä suunnittelun käytännöllistä puolta - kuinka Aallon tyyppiajattelu toteutui lopulta parhaiten Artek Oy Ab:n huonekalujen suunnittelussa, kun AA-järjestelmästä ei kehittynyt suurina sarjoina valmistettavaa⁴⁷. Artekin näyttelyiden tarkoituksena oli esitellä uutta suomalaista ja kansainvälistä muotoilua ja rationaalista asumiskulttuuria. Yrityksen sosiaaliset pyrkimykset haluttiin kohdistaa pienten kotien puoleen, kaikkien kansanluokkien saataville. Alvar Aallon mukaan monikäyttöisten huonekalujen avulla pienestäkin asunnosta voitiin luoda tilava vaikutelma. Suomessa Artekin asunonäyttelyt olivat keskeisessä osassa uutta ja parempaa asumista esiteltäessä. Konttori hoiti näyttelytapahutumien sisustus- ja näyttelysuunnittelun, käyttögrafiikan ja mainosten suunnittelun sekä myyntiesineistön valinnan ja etenkin Artekin imagon vaalimisen. Tyypillistä oli, että toimistossa vastattiin Alvar Aallon suunnitteleminen mallien muuntelusta erilaisiin tiloihin ja massatuotantoon sopiviksi. Artekissa sisustussuunnittelun pohjana oli huonekalujen vapaamuotoinen sijoittelu.⁴⁸ Käsitän tämän merkitsevän periaatetta, jonka avulla tilan sisustus oli muunneltavissa myöhemmin niin, että se mahdollisti interiöörin ilmeen muuttumista vain huonekaluja siirtelemällä.

Tarkastelemani näyttelyt todentavat tätä suunnittelutyötä. Tyyppitalonäyttelyihin liittyvää kirjeenvaihtoa tutkimalla olen havainnoinut, kuinka muun muassa myyntiesineistön lisäksi Artekin toimiston kautta on näyttelyihin suunniteltu ja tilattu eri toimijoilta kaikki tarvittavat raaka-aineet ja materiaalit sekä sisustukselliset elementit ja tekniset ratkaisut, joita näyttelyn toteuttaminen vaatii. Erikoisempaa kuitenkin on se, että asunonäyttelyissä on käytetty hyvin monipuolisesti myös muiden yritysten huonekaluja ja tekstiilejä, eikä Artek ole hallinnut näyttelysisustusta tuotteillaan. Tämä osaltaan rikkoo ajatusta Alvar Aallon halusta muodostaa arkkitehtonisia kokonaisuuksia kalusteineen. Aalto halusi suunnitella rakennuksiinsa huonekalut, eikä hyödyntää valmiita tarjolla olleita huonekaluja⁴⁹. A-taloissa vallitsee erilainen vapaus

⁴⁶ Nupponen 1997, 33.

⁴⁷ Saarikangas 1997, 118.

⁴⁸ Pallasmaa. 2010. 15; Kinnunen, Kosunen ja Mayow 2008, 6-8 & 15.

⁴⁹ Korvenmaa 2010, 99-116.

kuin muissa Aallon suunnittelukonseptia noudattavissa kokonaistaideteoksissa. Toisaalta tämä on ymmärrettävää, sillä yksityiset rakennukset toteutetaan henkilökohtaisemmalla otteella.

Sota-ajalla, vuoden 1941 tienoilla Artekissa puhuttiin maaseudulle kohdistuvasta huonekalujen levittämisen välittömästä tarpeesta. Maaseutu oli Artekille uusi valloittamaton markkina-alue, joten sen suhteen tarvittiin uudenlaisia strategioita – täytyi löytää asuntokulttuurin kysymyksiin kohdistuvia propagandamuotoja, jotta tuotteiden levikki mahdollistuisi. Tällä tarkoitettiin, kuinka huonekalujen tyyli tuli olla kansantajuista, jotta se sopisi maaseudun asumisen muottiin. Propagandan on tarjottava maaseudulle uusia huonekaluja, jotka kunnioittavat vanhaa perintötavaraa, mutta tulevat ”uutta elämäntyylä tavoittelevaa huonekaluteollisuutta”.⁵⁰ Tähän toimintasuunnitelmaan kiteytyy Aallonkin suunnitteluidea käytännöllisyydestä, jonka takana oli tarve sekä puute jostain, mutta jota lähestyttiin kuitenkin ideologisia taustoja vasten. Huonekaluissa korostettiin käyttökelpoisuutta, siirrettävyyttä ja mukavuutta ilman turhia koristeluita. Sisustamisessa pyrittiin yksinkertaisuuteen, joka merkitsi periaatteiltaan tilojen sisustamista vain sellaisilla huonekaluilla, joita todella tarvittiin.

3.2 Näyttelyistä ja näyttelyalueiden ratkaisuista

Asumisen uudistaminen ja arjen uudelleenjärjestäminen jälleenrakennuskaudella kulminoitui rakentamiseen, jossa arkkitehtonisesta estetiikasta ja kodista muodostui eettinen ja poliittinen projekti. Rakennuskanta nähtiin merkityksekkäänä uuden tyylin lisäksi myös laajemmin; elinympäristöä muokkaamalla pyrittiin lisäämään ihmisten hyvinvointia. Omakotirakentamiseen liittyi keskeisellä tapaa ajatus perheen tilasta, joka pystyy lujittamaan perhettä ja kehittämään perheen sisäistä onnea ja rakkautta. Kotiin liittyvä puutarha ja ympäristö, sekä sitä kautta puutarhatyöt tulkittiin tervehkiseksi toiminnaksi, jolla nähtiin olevan vaikutusta sekä fyysiseen että psyykkiseen hyvinvointiin. Koko omakotirakentamista leimasi usko parempaan tulevaan, sillä ihanteellisessa ympäristössä ja hyvin suunnitellussa talossa asui onnellinen perhe. Asunnosta haluttiin koti, joka keskittyi perhe-elämän pyörittämiseen. Sukupuolite-

⁵⁰ Suhonen 1985, 98–99.

tusti etenkin koti ja nainen liitettiin kiinteästi toisiinsa. Ajateltiin, että naisten lähimpään elinpiiriin kuuluvaa asuntoa kehittämällä ja ehostamalla myös naisten elämä parantuisi.⁵¹ Ajan koettiin olevan sellaisessa murroksessa, missä erilaisilla elämänaluille tapahtuvat muutokset edetessään mahdollistaisivat paremman tulevan.

Alvar Aallon sanojen mukaan, koti on tarkoitettu turvatuksi paikaksi syömiselle, levolle, työlle ja hauskanpidolle⁵². Funktionalismin idealla asumista hallinnoi tilan ja toiminnan ykseys, jossa kotitaloustyöt, asukkaiden (perheen) yhdessäolo sekä lepo määrittivät suurissa määrin asunnon suunnittelua siellä tapahtuvien tehtävien kautta. Toiminnoille varattiin taloista omat tilansa. Pysin aineistojeni kautta hahmottamaan näitä tulkintoja. Aineistot osoittavat, kuinka itse arkkitehti Aallon kättentyö ei ole ollut tässä kontekstissa keskeisimmässä roolissa, mutta Artekin työpanoksen kautta liittyy osaltaan aiheeseen. Artekin lisäksi näyttelyiden mahdollistamiseen on osallistunut lukuisia muita tahoja, joita sivuan tässä, mikäli koen ne kontekstin kannalta aiheellisiksi.

Lisäksi on aiheellista huomioida, kuinka asuinalueet, joita tarkastelen, sijoittuvat sodanjälkeisen asuntopulan ratkaisumalleiksi, mutta myös asuinpaikoiksi A. Ahlströmin tehtaan työntekijöille teollisuuspaikkakunnilla. Alueelle siis kulminoitui erilaisista lähtökohdista tulevia ihmisiä ja paikoin myös erilaisista tulotasoista tulevia, mutta kaiken kaikkiaan alueet voitaisiin kuitenkin luokitella työläisvoittoisiksi. Muun muassa useat Könönpellon alueella asuvista rintamamiehistä työskentelivät sodan jälkeen A. Ahlströmin tehtaalla, ja saivat tästä hyvästä tontit tehtaalta lahjoituksina. Muutoin tehtaan tonttipolitiikka tapahtui myymällä. Yhtiö pyrki näillä keinoin integroimaan asukkaita omaan taloonsa ja alueelle sekä innostamaan heitä asuinalueen kehittämiseen ja hoitamiseen.⁵³ Tämä tehtaan puolelta tuleva ohjaus osaltaan vaikutti erinäisiin ratkaisuihin ja painotuksiin omakotialueella ja näyttelyissä.

3.2.1 Varkaus 1945 ja 1946

Ensimmäisenä tarkastelen 6.-8.10.1945 ajankohtaan sijoittuvaa Varkaudessa järjestettyä Könönpellon KÖPE-asunonäyttelyä, jonka yhteyteen on toteutettu kiertokäynti

⁵¹ Saarikangas 2002, 57; Saarikangas 1997, 115; Saarikangas 2002, 355–360

⁵² Pallasmaa 2010, 15.

⁵³ Kummala 2005, 39.

omakotialueella sekä taloihin järjestetyt kodinsisustusnäyttelyt. Asuntonäyttelyt esittelivät omakotiasumista sekä Varkauden talotehtaan A-talotyyppiä. Alvar Aallon työalueella kytkeytyi Varkauden kaupungin rakenteen kehittämiseen, asemakaavan uudistamiseen ja A. Ahlströmin tehtaan työntekijöiden asuinolojen kohentamiseen⁵⁴. Varkaus toimikin vahvana esimerkkinä tehtaan harjoittamasta teollisesta asuttamisesta. Aiemmin mainitussa vuoden 1945 asuntonäyttelyä koskevassa myyntikirjeessä Artek Oy Ab:lta selitetään ajan asuntoprobleemia sanoin:

"-- ohjelmallinen näyttely on ammattimiesten käsityksen mukaan vähäisin keino, jolla nykyoloihin soveltuva rakentaminen ja asumisen taso voidaan esitellä niin, että sillä on yleistä merkitystä ja vaikutusta--." ⁵⁵

Näyttelyn tarkoituksena on ollutkin esitellä tuleville asukkaille, miten ajan oloissa uudet talot voidaan sisustaa, ja järjestää koti mahdollisimman viihtyisäksi, kauniiksi ja käytännölliseksi⁵⁶. Tapahtuman yhteyteen on järjestetty musiikkia, avajaispuhe, rakennusselostus ja esittely näyttelytaloista sekä arkkitehtien opastuksella toteutettu tutustuminen näyttelyyn.⁵⁷ A. Ahlströmin kokoamat näyttelyesitteet luovat kuvaa yhteisöllisen elämän viljelemisestä asuinalueelle. Esitteet tarjoilevat näyttelyvierailijalle Alvar Aallon suunnitteleman Könönpellon asemakaavan lisäksi myös tietoa alueesta ja sen rakentamisesta. Valmiiden talojen -näyttelyn ohella on siis näyttelyalueella myös yleisnäyttely historiasta ja omakotitoiminnasta⁵⁸. Onkin aiheellista todeta, kuinka asuntonäyttelyt ovat toimineet hyödyttävänä tapahtumana kaupungille, johon ne sijoittuvat, kohdistuen katseensa alueelle ja kutsuen uusia ihmisiä tutustumaan. Ohjelmalehtisessä esitellään lisäksi, kuinka vierailijoille tarjotaan hieno vaikuttamis mahdollisuus katujen nimien antoon kilpailun muodossa. Toiveena on:

" – että nimet luonnollisella tavalla liittyvät esim. paikallisiin olosuhteisiin, paikallisiin traditioihin, tai henkilöihin, jotka aikaisemmin ovat piirtäneet nimensä paikkaan tai ovat olleet luomassa tätä uutta yhdyskuntaa." ⁵⁹

⁵⁴ Alvar Aalto Varkaudessa: kartta ja mobiilikierros -esite. Alvar Aalto Cities – Varkaus.

⁵⁵ Artek Oy. Ab. Asuntonäyttely 45 -myyntikirje. 1945. Alvar Aalto -museo.

⁵⁶ Könönpellon 1945 näyttelyn ohjelma. Alvar Aalto -museo.

⁵⁷ Näyttelyn aikataulu/ohjelma. Varkauden asuntoreformiyhdistys ry. & A. Ahlström Oy. Alvar Aalto -museo.

⁵⁸ "KÖPE-näyttelyn -ohjelma." 1945. Alvar Aalto -museo.

⁵⁹ A. Ahlström Oy:n esite Könönpellon näyttelystä. Alvar Aalto -museo.

KUVA 2. Könönpellon asuntopäivät 1945, Varkaus. Kuva: Pauli Jänis, 1945, Valokuvaamo Jäniksen kokoelma/Valokuvaamo Jäniksen ulko-otoskokoelma/Varkauden museo.

Kilpailu luo yhteenkuuluvuudentunnetta alueelle ja keskittää asumisen kiinteällä tapaa tiettyyn ympäristöön ja siihen kuuluvaan kulttuuriperinteeseen. Ympäristöteema jatkuu näyttelyohjelman suunnitteluversioissa, puhuttaessa, kuinka jokaisen talon yhteyteen tulee järjestää ulkoilupaikka sekä laittaa tontit ja puutarhapalstat hienoon kuntoon näyttelyä varten⁶⁰. Pihapiiriäkin esittelevästä kuvasta (Kuva 2.) näkyy, kuinka etupihalle on varattu – kiemurtelevan polun päähän, laatoitetulle alueelle, koi-vujen katveeseen – ulko-oleskeluun tai syömiseen sopiva pihakalusteryhmä. Takaa näkyvää, kadun puolelle rakennettua, valkoista puuaitaa on Warkauden lehdessä (tiistai 9. lokakuuta 1945) esitetty uudenaikaiseksi, erikoistyylliseksi sekä suomalaissaksalliseksi ja maalaukselliseksi.⁶¹ Ymmärrän kuvauksen, sillä piha on aikaansa nähden varsin säntillisesti suunniteltu ja toteutettu, ja kutsuu luokseen. Myös A. Ahlströmin A-talo-katalogeista⁶² välittyy nationalismien hengessä tuotettu luonnon kuvaaminen osana esittelypiirroksia. Ulkoiluteema ja perhekeskeisyys jatkuu alueen näyttelyplaakaateissa, joissa on tuotu ilmi, kuinka Könönpeltoon on varattu hiekkalaatikoita lasten

⁶⁰ "KÖPE-näyttelyn -ohjelma." 1945. Alvar Aalto -museo.

⁶¹ "Tällä kertaa." 1945. Warkauden lehti. Alvar Aalto -museo.

⁶² Liite 1. ja 2.

leikille. Pihalle keskittyviä toimia, etenkin puutarhanhoitoa helpottamaan oli alueelle suunniteltu kompostisiilo. Ohessa oli myös selkeästi kuvattu sen toimintaa ja kasvijätteen maatumisprosessia.⁶³

Talo (Kuva 2.) on A-talon 2.53 -malli⁶⁴, jossa samaan tilaan sijoittuvat keittiö, ruoka- ja arkitila sekä niistä erillään olevat kaksi makuuhuonetta. Keittiö liittyy tässä arkitilaan, mikä on tyypillistä A-taloille. Yhteyttä keittiön ja makuuhuoneen välille ei kuitenkaan löydy, mikä oli muille tyyppitaloille ominaista, jotta lasten leikkiä makuuhuoneessa pystyttiin seuraamaan. Oletan, että näissä A-taloissa lasten leikki sopii tapahtuvaksi arkihuoneen puolella tai myös laajemmin koko talossa, sillä yhteisöllisyys korostuu Aallon standarditaloissa eri tavalla. Pinta-alaltaan asuintilat kattavat 55,7 m² alueen. Huoneet ovat selvästi erikokoisia toisiinsa nähden ja asunnon tilat sulautuvat toisiinsa makuuhuoneita lukuun ottamatta⁶⁵, joten yksityisyyttäkin on huomioitu.

Esitteissä havainnoidaan (Kuva 2.) talon olevan suunniteltu ja sisustettu perheelle, jonka isä on vuorotyöläinen. Talon pienin huone on puolestaan vuokrattu kahdelle nuorelle naiselle, jotka käyvät tehtaassa töissä.⁶⁶ Toisessa artikkelissa, jossa taloa esitellään, korostetaan puolestaan naisen, äidin, roolia: ” – talo oli sisustettu ajatellen perhettä, jonka muodostaa perheenpää, äiti sekä kolme lasta, joista kaksi kouluiässä.”⁶⁷ Kuvauksista tulevat ilmi erilaiset korostukset asuttajista ja heidän sukupuolirooleistaan. Vaikka ajan standardiasumisen normisto representoi ydinperhe-elämää, tulee huomioida, että ajallaan monet isät olivat jääneet rintamalle ja äidit leskeytyneet. Toisessa esitteen otteessa korostetaan äidin ja lasten yhteiseloä, mikä oli tyypillistä aikanaan⁶⁸. Näyttelyaineistoissa oli todettu, kuinka näyttelyissä esitelty ”yöplaani⁶⁹” näytti, millä tavoin kaikille talon seitsemälle asukkaalle pystyttiin järjestämään yösija. Se todentaa, kuinka huonetilojen eriyttäminen toimi ideaalisti pienen perheen sisällä, mutta usein asukasmäärän kasvaessa jouduttiin huoneiden tehtäviä venyttämään⁷⁰.

⁶³ Könönpellon näyttelystä -45 esitettyjä huomioita. Alvar Aalto -museo.

⁶⁴ Liite 1.

⁶⁵ Saarikangas 1997, 127.

⁶⁶ Könönpellon näyttelystä -45 esitettyjä huomioita. Alvar Aalto -museo.

⁶⁷ ”Tällä kertaa.” 1945. Warkauden lehti.

⁶⁸ Saarikangas 2002, 372.

⁶⁹ Kyseessä on jonkinlainen selostus/suunnitelma paikoista, jonne nukkuminen talossa sijoittuu.

⁷⁰ Saarikangas 1997, 129.

Varkauden talotehtaan suunnittelutyöryhmässä mukana olleen arkkitehti Kalevi Väyrysen⁷¹ *Kotia sisustamaan* -artikkelissa Warkauden lehdessä (6. lokakuuta 1945) tartutaan sisustusta kohtaan kohdistuvaan problematiikkaan ajalla ja käännetään katse asumisnäyttelyihin. Tekstissä esitetään, kuinka poikkeuksellinen aika on tuonut haasteita, sillä lähes mitään materiaaleja ei ole saatavilla. Artikkelissa kuvataan: ”--OMA ja viihtyisä KOTI on eräs ihmisen onnellisuuden perusedellytyksiä.” Asuntoreformiyhdistys ry. tarttui yhdessä A. Ahlström yhtiön kanssa tähän oman kodin kodikkuuden mahdollistamiseen, ja alkoi ajassaan opastamaan ja avustamaan Könönpellossa asuvia toimeenpanemalla kodinsisustamisnäyttelyn. Näyttely pohjaa siihen, että kaikki esillä oleva on mahdollista hankkia valmiina tai itse valmistamalla. Huonekalujen lisäksi muun irtaimiston, koriste-esineiden ja tekstiilien roolia korostetaan viihtyvyyden aikaansaamiseksi. Tekstiilituotteet on jouduttu korvaamaan paperivalmisteilla, joiden kuvataan kuitenkin olevan yhtä kauniita kuin kankaiden. Puolestaan itsevalmistettavista huonekaluista löytyy lehdestä valmistusohjeet. Näyttely itsessään tulee artikkelin mukaan antamaan vierailijoille ohjeita myös aiemmin omistettujen huonekalujen sijoitteluun.⁷²

Mielenkiintoinen omakotinäyttely: Könönpellossa lauantaina, sunnuntaina ja maanantaina -artikkeli Warkauden lehdessä (4. lokakuuta 1945) viittaa samaiseen näyttelyyn, jonka tarkoituksena on osoittaa ajan vaatimukset täyttävää sisustamista, ja kotia ympäröivän tontin järkipäistä ja kauneutta lisäävää käyttöä. Näyttelyalueelle on sisustettu yksi omakotitalo malliesimerkiksi sekä erilaisia suunnitelmia omakotialueelle vielä sijoitettavista rakennuksista ja toiminnoista, joita ovat muun muassa: pesulat, saunat ja lastentalot. Lopuksi viitataan näyttelyn saamaan huomioon niin kauppalassa, lähialueilla kuin ”--laajemminkin kaikkialla, missä omakotitoimintaa ja sen kehitystä kohtaan tunnetaan mielenkiintoa ja harrastusta”.⁷³ Näyttelyillä on toivottu olevan näin vaikutusta myös laajemmin. Ilmeisesti tarkoituksena oli alun perin sisustaa näyttelyalueella useampiakin taloja, mutta materiaalipulan takia talotehdas ei pystynyt määrääkaan mennessä valmistamaan tiettyjä talomalleja, kuin ei myöskään erinäisiä lisärakennuksia, kuten lastentaloa⁷⁴.

⁷¹ ”100 kuvaa Varkaudesta.” Varkauden museot. <https://100kuvaavarkaudesta.fi/1940/>

⁷² Väyrynen. 1945. ”Kotia sisustamaan.” Warkauden lehti. 6.10.1945. Alvar Aalto -museo.

⁷³ ”Mielenkiintoinen omakotinäyttely: Könönpellossa lauantaina, sunnuntaina ja maanantaina.” 1945. Warkauden lehti. 4.10.1945. Alvar Aalto -museo.

⁷⁴ Könönpellon näyttely 1945: historia. Alvar Aalto -museo.

Varkauden Könönpellossa ja Kuntolassa on järjestetty vuoden 1946 syyskuussa jälleen asuntonäyttely Varkauden asuntoreformiyhdistyksen toimesta, missä pääpaino oli vielä enemmän sisustusratkaisuissa kuin vuotta aiemmin järjestetyssä näyttelyssä, jossa korostui omakotiasumisen ideologioiden esiintuonti ja A-talotyypit. Käsittekseni mukaan tämä näyttely haluttiin toteuttaa, sillä aiempi vuoden 1945 näyttely oli jäänyt väljäksi materiaalin puutteen ja logistiikkaongelmien vuoksi. Arkistosta löytämäni Artek Oy Ab:n alueelle sisustamien tyyppitalojen mallit ovat itselle hieman epäselvät. Ilmeisesti kyseessä ovat kuitenkin A. Ahlström Oy:n puutalomallit, mutta en pystynyt niistä sen enempää tietoa löytämään. Piirustuksissa talot on nimetty ”Rio, Shanghai ja Chicago” -nimillä. Lähiluennan kautta olen todennut näiden talomallien noudattavan paljolti A-talomallin 2.42 pohjapiirrosta⁷⁵. Tätä ilmentävät myös näyttelystä taltioidut kuvat Varkauden museon kokoelmissa. Piirroksissa sekä kirjeissä on mainittu talojen kuvauksen yhteydessä mallit: OM41B, OM42B ja OM43B.⁷⁶

KUVA 3. (Olohuone) Rakennusnäyttely Könönpellossa. Kuva: Pauli Jänis, 1946, Valokuvaamo Jäniksen kokoelma / Valokuvaamo Jäniksen ulko-otoskokoelma / Varkauden museo.

⁷⁵ Liite 2.

⁷⁶ Varkaus, 24.7.1946. Maija Heikinheimolle lähetetty kirje Varkauden näyttelyn taloista. Alvar Aalto -museo.

KUVA 4.
(Lastenhuone)
Rakennusnäyttely
Könönpellossa.
Kuvat 3 ja 4: Pauli
Jänis, 1946,
Valokuvaamo
Jäniksen
kokoelma
/Valokuvaamo
Jäniksen ulko-
otoskokoelma/
Varkauden
museo.

Kuvien huoneet (Kuva 3. ja Kuva 4.) eivät ole samasta rakennuksesta. Molempiin niistä on kuitenkin Artek Oy Ab:n toimesta tilattu sisustus. Valikoin nämä kuvat tarkasteluun, sillä ne havainnoivat ajan sisustusratkaisuja ja -tyyliä. Huomio kiinnittyy ikkunalaudalla oleviin huonekasveihin (Kuva 3.), jotka ajan hengessä tuovat vehreyden myös sisätiloihin ja luovat raikasta tunnelmaa tilaan. Olohuoneen radiopöytä on Artekin tuotantoa ja siinä hyödynnetyt ”L-jalat” on jouduttu toteuttamaan sormilii-toksin, sillä materiaalipulan takia L-jalkaan käytettyä liimaa ei ollut saatavilla.⁷⁷ Olohuoneessa on myös kevyt Artekin tuoli 65, joka ilmentää ajalla suosittuja materiaali- ja muotoratkaisuja. Vaaleat seinäpinnat noudattavat funktionalismin ajan henkeä luoden tilantuntua, valoisuutta ja avaraa ilmettä. Valo siivilöityy tilaan vain ohuiden verhojen läpi. Talonpoikaisasumisen perinteen kaiut kantautuvat kodin piiriin tiloihin valituista räsymatoista sekä lastenhuoneen koristeellisista pinnatuoleista, mitkä eivät kuulu funktionalismin yksinkertaisuuteen.

Lapsille on varattu talosta (Kuva 4.) oma paikka leikille ja rauhoittumiselle. Tämä osoittaa, kuinka lasten kehitykseen kiinnitettiin enenevässä määrin huomiota samalla, kun lasten näkyminen osana kotia korostui⁷⁸. Lastenhuone ilmentää hyvin tilaratkaisujen käytännöllisyyttä ja toiminnallisuutta. Artekin sisustukseen tilaama sarjasänky-Häkli⁷⁹ toimii päivällä sohvana, mutta yöksi siitä saadaan avattua kahdelle lapselle nukkumapaikka. Sängyn tilkkutäkkipeite tuo huoneeseen värien sävöyksen ja välittää

⁷⁷ Alvar Aalto Museum 2002, 92–93.

⁷⁸ Saarikangas 2002, 291–292.

⁷⁹ 16.8.1946. Varkauden asuntonäyttely. Talo I. Artek Oy Ab -kirje. Alvar Aalto -museo.

samalla käsityöperinteen tunnelmaa. Huoneeseen on sijoitettu myös seinäpöytä⁸⁰ tai klaffipöytä ikkunan ääreen. Ikkunasta tulevan luonnonvalon äärellä lapsien on mahdollista taiteilla tai tehdä läksyjä. Samalla ratkaisu välittää modernismin ajan käytänteitä, jossa terveyttä edistävällä luonnonvalolla oli keskeinen sijansa asunnon jäsentämisessä. Klaffipöydän ominaisuuksien ansiosta huoneeseen saadaan vielä lisätilaa, kun pöytä vapautetaan seinää vasten. Kyseiset sisustusratkaisut näyttelytaloissa havainnoivat ajalla vallinnutta ideologiaa tilan ja tavaran hallintaan, ja niiden funktionaaliseen käyttöön, tähtäävästä suunnittelusta.

3.2.2 Noormarkku 1946

Noormarkun asuinalue sijoittuu A. Ahlström Oy:n rautaruukin yhteyteen, ja sinne sijoittuva näyttely on avattu 19. päivä heinäkuuta vuonna 1946. Tämän näyttelyn piirustuksissa olen kiinnittänyt erityisesti huomiota keittiön sisustuksellisiin ratkaisuihin toiminnallisuuden kautta. Noormarkun näyttelyn kohdalla painotun keittiösuunnittelun lisäksi esittelemään enemmän Artekin muotoilua näyttelyssä. Käsittelemälläni ajalla keittiön rationalisointi tieteellisiä kodinhoidonvaatimuksia noudattaen oli tilasuunnittelussa eriarvoisen tärkeässä asemassa⁸¹. Keittiösuunnittelu on hieman erilaista Alvar Aallon ja Aino Marsio-Aallon kohdalla kuin jatkokäsitellyissä A-talon keittiöissä. Aalto on korostanut AA-järjestelmän taloissa hyvin pientä laboratoriokeittiötä, jossa kaikki toiminta ja ratkaisut on mietitty tarkasti tilankäytön tehokkuuden kautta. Jo vuoden 1930 pientalonnäyttelyssä esiteltiin Marsio-Aallon innovatiivisia keittiösuunnitelmia. Hän oli piirtänyt liiketutkielmia tarkoituksenaan luoda keittiö, jossa ei tarvita ylimääräisiä askeleita tai liikkeitä töiden suorittamiseksi; tekeminen tapahtui istualtaan⁸². Tämä on kuitenkin jäänyt näistä tyyppitalonäyttelyn keittiöistä pois. Osaltaan muutos voidaan nähdä perinteisen maaseudun ja työväestön asumisen käytäntöjä noudattavana, sillä arkihuoneen ja keittiön rooli vahvistui⁸³. Avoin yhteys keittiön ja arkihuoneen välillä korostaa naisen näkyvää roolia kotitaloustöissä ja muutoinkin naisen roolia kansantalouden osana⁸⁴.

⁸⁰ 16.8.1946. Varkauden asuntonäyttely. Talo I. Artek Oy Ab -kirje. Alvar Aalto -museo.

⁸¹ Saarikangas 2002, 360.

⁸² Saarikangas 2002, 259–271.

⁸³ Saarikangas 2002, 374–375.

⁸⁴ Saarikangas 1997, 125.

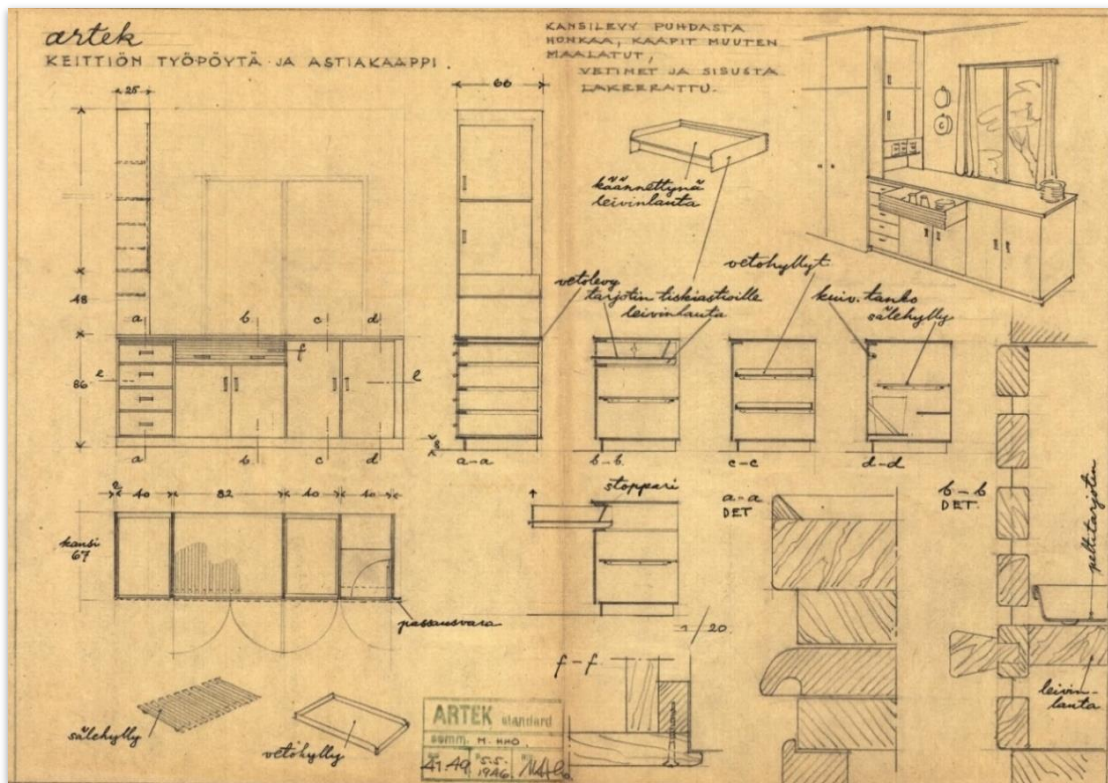
Keittiön rakenteista välittyy funktionalismin perintö, kun suorat ja sileät pinnat on pyritty toteuttamaan pesunkestäviksi ja yksinkertaisen toiminnallisiksi sekä helppo-
hoitoisiksi. Ikkunallinen keittiö (Kuva 5.) – ikkuna aivan työtason päällä – on ollut mukana monissa asunonäyttelyiden piirroksissa. Se liittyy Aallon idealla luonnon osaksi asumista. Samalla ikkunallisuus tarjoaa käytännöllisyyttä, kun ikkunan avaa-
malla keittiössä saa ilman vaihtumaan. Keittiösuunnitelmista ja kuvista välittyy, kuinka puuhellasta ei ollut vielä siirrytty sähkö- tai kaasulieteen, joka tulisi tulevai-
suudessa tarjoamaan perheen äidille apua kotitaloudenhoidossa. Ajan propagandan tuloksena puolestaan halkolaatikko löytyy lähes jokaisesta keittiöstä myös muiden
näyttelyiden yhteydessä. Puut saatiin sen avulla sisätiloihin kuivumaan, ennen läm-
mitystä. Yhdessä Noormarkun keittiössä haloille on varattu tila uunin päältä, mikä on
kuivatuksen kannalta varsin innovatiivinen ratkaisu. Viemäröintiä ei näihin taloihin
vielä onnistuttu saamaan elämää helpottamaan. Tähän kytkeytyneenä ei keittiössä
myöskään näy vuonna 1944 kehiteltyä suomalaista keksintöä; astiankuivauskaappia⁸⁵.
Kuitenkin monet muut ratkaisut (Kuva 5.) ovat tarkkaan suunniteltuja, arkielämää
helpottavia moduuleja.

Keittiö – arkihuone -kombinaation sisustus on toteutettu pitkälti Artekin standardi-
huonekaluja hyödyntäen. Materiaalivalinnoissa näkyy vahvasti mänty. Keittiön pöytä
tuoleineen on Artekin käsialaa (Kuva 6.), ja mäntyiset pinnatuolit (malliltaan nro
1041/3) ovat Aino Aallon suunnittelemat. Sermin takana näkyvä sänky on tilauslis-
tassa ilmoitettu olevan Artekin telttasänky.⁸⁶ Kuvan sänky ei vastaa 1940-luvulla las-
ten mittakaavaan suunniteltuja telttavuoteita. Artekin tuotannolle on kuitenkin ollut
tyypillistä muuntautuvuus ja jatkokehittäminen vuosien varrella. Kuvan sänky muistuttaa
vuosien 1948 ja 1949 lastentarhan muunneltavaa telttasänkyä, jonka Maija Heikin-
heimo on piirtänyt.⁸⁷ Oletan, että mallit ovat eläneet ajassa, ja kenties tämä myöhem-
pää tuotantoa muistuttava malli on ollut jo näissä näyttelyissä esillä. Mikäli kyseessä
ei ole jokin telttavuoteen variaatio, voi olla, että sisustusratkaisut ovat muuttuneet ti-
lauslistasta. Listasta voidaan kuitenkin päätellä, kuinka Artekin suunnittelemissa

⁸⁵ Viitaharju 2008, 16.

⁸⁶ Noormarkku asunonäyttely. Talo n:o 2 – talokohtainen tilauslista huonekaluista. Alvar Aalto -
museo; Suhonen 1985, 104.

⁸⁷ Liite 3.

KUVA 5. Artek: Keittiön työpöytä ja astiakaappi. Maija Heikin-Heimon suunnittelupiirros, 5.5.1946. Alvar Aalto -museo/ Artek-kokoelma.

KUVA 6. A. Ahlströmin asunonäyttely, Noormarkku. Kuva: Foto Roos, 1946, Alvar Aalto -museo/ Artek-kokoelma.

standardihuonekaluista asunonäyttelyn talojen tiloihin on valikoitunut myös klassisia "Aalto-kappaleita", kuten jakkara 60, tuoli 65 ja 69 pöytä A71 ja A72, pöytä 81/3, nojatuoli A35 sekä satulavyöpohjaisia sänkyjä.⁸⁸

A. Ahlströmin 2.42 -talon esite korostaa sen asukkaiden perherakennetta yhden perheen kotina⁸⁹. Talomallista on tehty erilaisia variaatioita, joista näyttelyalueelle on sisustettu kolme. Suurimmat muutokset talojen tilaratkaisuissa tapahtuvat arkihuoneen ja keittiön yhteyden välillä⁹⁰. Kahdessa talossa on hyödynnetty (Kuva 6.) säleseinää tilanjakajana, kun taas yhdessä taloista tila on kokonaan avoin. Tilaratkaisullinen muutos on nähtävissä myös siinä (Kuva 7.), kuinka toisesta makuhuoneesta on tehty erillinen olohuone. Huomataan myös, kuinka olohuoneesta (Kuva 7.) ei ole kulkua yksityistettyyn makuuhuonetilaan. Kirsi Saarikangas (2002) on jälleenrakentamista käsittelevässä teoksessaan kuvannut, ettei jälleenrakennuskaudella tiloihin vielä sijoitettu sisävessaa puutteellisen viemäriverkostoinnin vuoksi⁹¹, mutta A. Ahlströmin suunnitelmissa se on tulevaisuuden varalle huomioitu. Kyseinen talomalli noudattaa edelleen Alvar Aallon alkuperäistä AA-järjestelmän talojen ideaa niiltä osin, että sen julkisivua koristavat sisääntulon kohdalla puurimat ja -aidat, jotka muodostavat kuis-tin. Samoin Aallon taloissa esiintynyttä vaakalaudoitusta on hyödynnetty myös näissä taloissa⁹². Ulko-oven eteen varattu kuisti mahdollistaa talon äidille paikan, jossa hän voi seurata pihalla leikkivien lasten toimia. Samalla katoksellinen ulkoilmatila tarjoaa lapselle oivan päiväunipaikan pihapiiristä, raikkaasta ilmasta, tai vain paikan nauttia ulkoilmasta ja maisemasta, joka avautuu omaan puutarhaan.

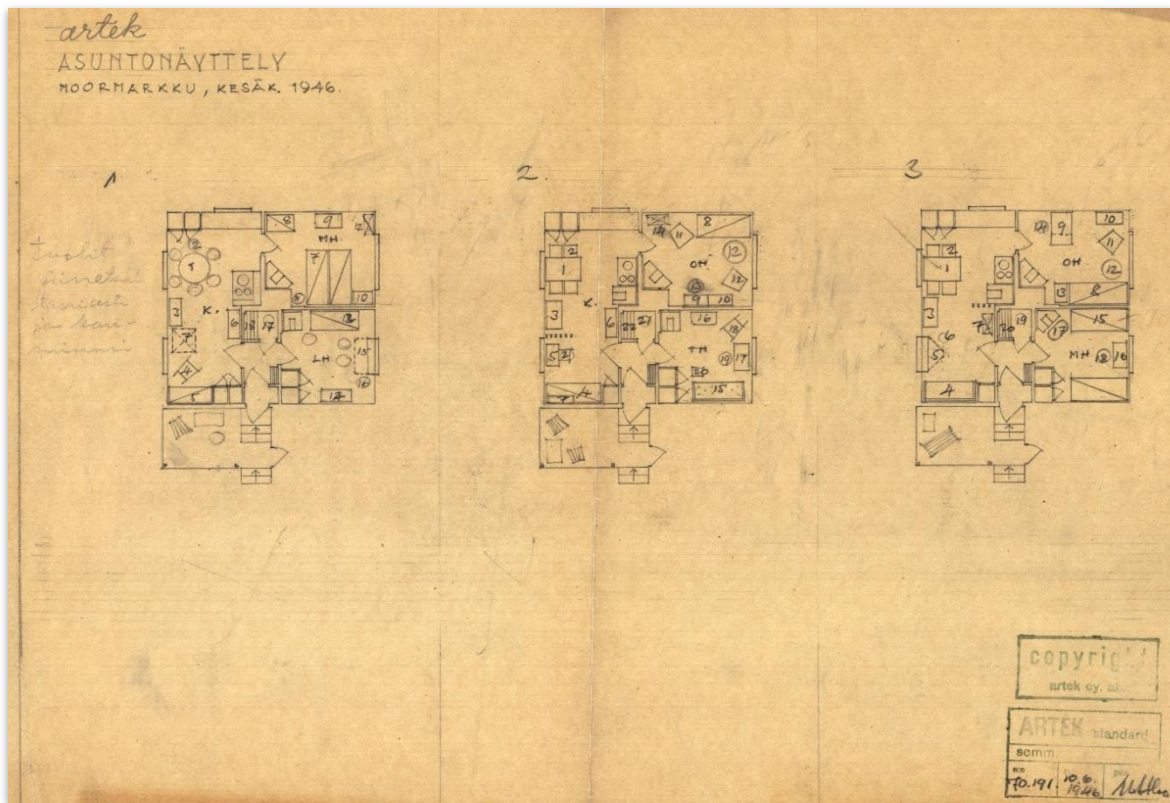
⁸⁸ Noormarkku asunonäyttely. Talo n:o 1,2 ja 3 – talokohtainen tilauslista huonekaluista. Alvar Aalto -museo.

⁸⁹ Liite 2.

⁹⁰ Artek Oy. Ab:n Könönpellon -46 näyttelyn yhteydessä on tässä kontekstissa puhuttu tupakeittiöstä. Siihen on sisältynyt keittiö, ruokailutila ja pienehkö istuskelutila, johon on sijoitettu mm. radio ja kei-nutuoli. Aivan kuin tässäkin (Kuva 3.) sermin takana näkyy pieni "oleilualue". Tupakeittiöstä erillään on ollut vielä olohuone.

⁹¹ Saarikangas 2002, 366.

⁹² Liite 2.

KUVA 7. Kolme alueelle sisustettua mallin 2.42 A-taloa. "Artek asuntonäyttely, Noormarkku kesäk. 1946". Alvar Aalto -museo/Artek-kokoelma.

3.2.3 Kauttua 1946

Kauttuan ruukin teollisuusalue on huomattavasti pienempi kuin Noormarkun ja Varkauden.⁹³ Ilmeisesti 23. elokuuta 1946 järjestetyn Kauttuan asuntonäyttelyn yhteydessä on ollut myös jonkinlainen ideanäyttelyn nimellä viitoitettu näyttely, josta löytyi Artekin kansioista materiaalia. Haluan tässä keskittyä tähän ideanäyttelyn puoleen, sillä muiden näyttelyiden tarkastelussa olen jo nostanut esille asuntopuunnittelua ja sisustusratkaisuja. Ideanäyttelyssä puolestaan painottuu jälleenrakennuskauden asumiseen linkittyvät propagandistiset pyrkimykset.

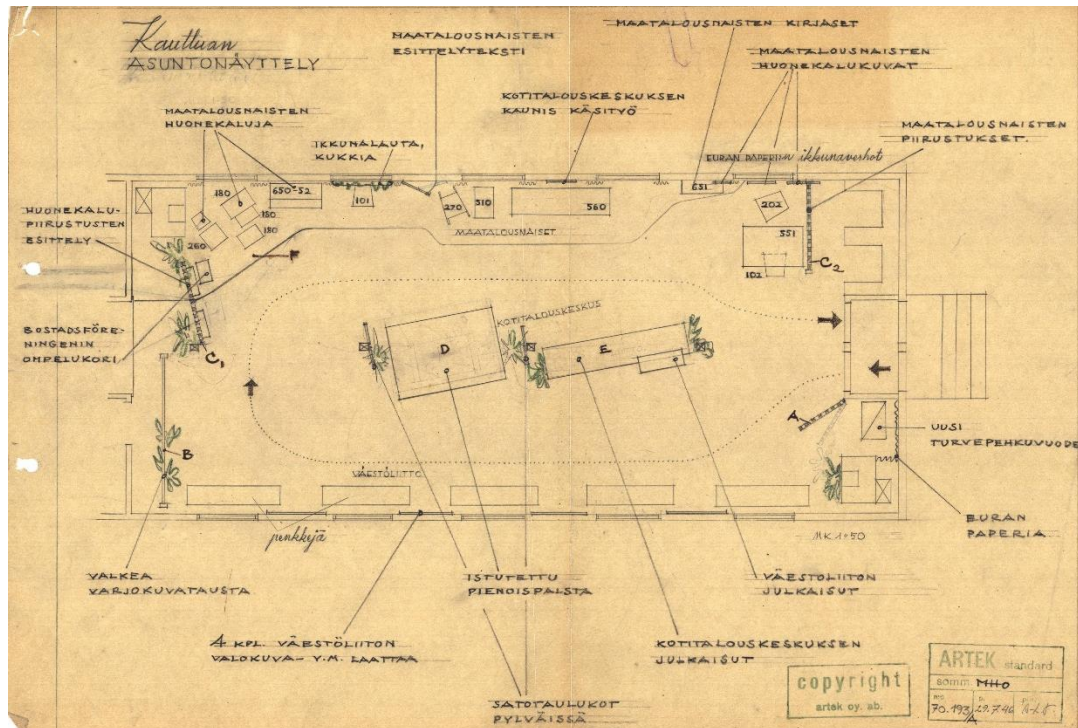
Piirros (Kuva 8.) esittää näyttelyalueella ollutta näyttelyparakkia, johon ideanäyttely oli toteutettu. Piirroksesta välittyy, kuinka näyttelyyn on suunniteltu myötöpäivään kulkeva kiertosuunta. Näyttelysuunnitelmissa on kuvattu näyttelyalueen plansseihin sijoitettavia tekstejä. Muun muassa Maatalousnaisten osaston tekstiä on hahmoteltu sanoin: "Ostakaa huonekalut piirustuksina. Säästäkää kalliit kustannukset. Tehkää

⁹³ Saarikangas 2002, 318.

itse osa kodistanne”⁹⁴. Se viestii ajan ideologiaa taloudellisesti edullisista tuotteista sekä itseohjautuvuudesta kodin sisustamiseen. Maija Heikinheimon kirjoituksissa on reagoitu itsetuotettuihin huonekaluihin sanoin:

”Huonekalut ovat erikoisesti suunniteltu kotona valmistettaviksi. Ne eivät kuulu määrättyihin kalustoihin, vaan kaikki esineet sopivat toistensa rinnalle, siksi niistä voi itse valita haluamansa yhdistelmän. Tästä johtuu, että kotia voi rakentaa vähitellen, eivätkä kulut nouse liian suuriksi.”⁹⁵

Edistyksellistä on se, kuinka myös kotona rakennettavissa huonekaluissa on huomioitu esteettisyys niiltä osin, että huonekalujen povataan sopivan erilaisiin yhdistelmiin. Näyttelyalueen sisustuksista onkin huomannut sen, kuinka tilat on suunniteltu määrittämään vain arkielämiseen tarvittavat huonekalut. Esille on nostettu hyödyllisiä esineitä ja kalusteita, jotka helpottavat asumista ja lisäävät viihtyisyyttä. Koti kehittyi ajassa hiljalleen asukkaansa näköiseksi.

KUVA 8. Kauttuan asunonäyttely. Maija Heikinheimon suunnittelupiirros näyttelyparakista. Alvar Aalto -museo / Artek-kokoelma.

⁹⁴ A. Ahlström osakeyhtiö – asunonäyttely. Teksti- ja piirustussäleikkö. Alvar Aalto -museo.

⁹⁵ Maija Heikinheimon kirjoitus itse kotona valmistettaviin huonekaluihin liittyen, vuoden 1946 näyttelyiden kansiossa. Alvar Aalto -museo.

Väestöliiton yleislaattatekstit näyttelyalueella tuovat esille ajan ydinperhemallin manifestia: "Luokaamme lapsillemme onnellinen koti", "OIKEA äiti tekee kodista viihtyisän", "HYVÄ on sellainen isä, jolla on aikaa lapsilleen" ja "viihtyisän kodin luominen kysyy enemmän taitoa kuin rahaa".⁹⁶ Itse kirjeessä ei ole avattu näiden lauseiden merkityksiä syvemmin, mutta teksteistä tulee jälleen vahva ajatus ydinperheestä, johon kuuluu aviossa olevat isä ja äiti. Samalla tähän liittyy ajatus äidistä, joka pitää kodin pystyssä, tekee siitä viihtyisän ja kutsuvan lapsille, nuorille ja miehelleen, jotteivät he jäisi "turmeluksen tielle"⁹⁷. Näyttelyplanssit esittelevät alueella vieraileville asuntoalueen ideologiaa perheen paikkana, jossa lapsille on elintilaa ja erilaisia viihdykkeitä, äidin työ on entistä helpompaa ja alueen yhteys luontoon on keskeinen. Väestöliitto esittää asioiden mahdollistumisen taisteluna, johon asukkaat voivat vaikuttaa⁹⁸.

Kotitalouskeskuksen puolesta on (Kuva 8.) parakkiin järjestetty esille istutettuja pienospalstoja ja satotaulukoita, jotka ilmentävät, mitä puutarhassa voi kasvattaa sekä erilaisia kirjasia liittyen puutarhanhoitoon, huonekasveihin ja tuholaisiin liittyen. Alueen asukkaiden ja muutoin näyttelyssä vierailevien ihmisten tietämystä puutarhanhoitoa ja kasvien hoitoa koskien on haluttu lisätä. Luonnon ja ympäristön vehreyden korostamisella on haluttu osoittaa, kuinka suuri vaikutus puutarhalla on kodin ilmeseen – se tekee siitä "täydellisen".⁹⁹ Tämä vehreän kodin ja pihamaan esiin tuominen voidaan nähdä funktionalismin puhtauden estetiikan juonteena – puhdas ja raikas sisäilma sekä luonnonläheisyys olivat se, mitä ihminen tarvitsee voidakseen hyvin. Osaltaan omakotialueen mahdollisuuksia pienviljelyyn ja omavaraisuuteen on haluttu esitellä, sillä monet uudet asukkaat ovat aiemmissa asuinympäristöissä tottuneet viljelemään omia maitaan.

⁹⁶ Väestöliitto. Ohjeet yleislaattojen ja tekstilaattojen valmistamisesta asunonäyttelyä varten - kirje. Alvar Aalto -museo.

⁹⁷ Saarikangas 2004, 328.

⁹⁸ Väestöliitto. Ohjeet yleislaattojen ja tekstilaattojen valmistamisesta asunonäyttelyä varten - kirje. Alvar Aalto -museo.

⁹⁹ Kotitalouskeskuksen kirje Maija Heikinheimolle 26.7.1946 liittyen Kauttuan asunonäyttelyyn. Alvar Aalto -museo.

3.3 Kodin tilat toiminnan ja tunteiden paikkana

Tilat muovaavat aina käyttäjiään, niin kuin käyttäjät tilojaankin, ne luovat myös sosiaalisia merkityksiä ja näin vaikuttavat asukkaiden olemassaoloon subjekteina. Tila on näiltä osin eletty ja rakentuu tilassa olevan ja liikkuvan subjektin toimesta.¹⁰⁰ Tilat voivat olla niin konkreettisia ympäristöjä kuin eläviä, hengellisiä paikkojakin, joissa merkitykset muodostuvat. Tutkimuksessani olen tarkastellut sitä, miten erinäisin tilajäsennellyin ratkaisuin tuotetaan ja jäsennetään käsityksiä kodin asukkaista. Vaikka rationalisoitunut rakentaminen avasi uusia ovia rakennusprosesseihin ja rakennusten suunnitteluun, tuli tässä teknillisessä suunnittelussa huomioida myös asumiseen ja sen tiloihin keskeisesti kytkeytyvät tunnearvot. Koska kyseessä on ihmisille suunniteltu pysyvä asunto, kohdistuu siihen myös asukkaiden puolelta odotuksia.¹⁰¹ Ihmiset toivovat löytävänsä asuinpaikastaan kodin ja ympäristön, johon juurtua ja rakentaa omannäköistä elämäänsä.

"Samalla kun asunto muodostaa yhden taloutemme suurista kulmakivistä, kietoutuu se kaikkeen siihen, jonka ajatuksissamme liitämme tähän käsitteeseen. 'Asuntoon' liittyy merkillisiä, sanoin selittämättömiä säikeitä, jotka ovat yhteydessä sisimpiin sydänjuuriimme ja henkisen elämämme kätkeyimpiin ja herkimpiin osiin."¹⁰²

Asunnon tulee näin ollen rakennus- ja tilasuunnitelmallisissa ratkaisuisa huomioida, että se sopeutetaan elämän eri tarpeisiin, joita sen on tarkoitettu palvelevan. Jälleenrakennusajan standardirakentaminen voidaan nähdä objektiivisena, yksilöllisyyttä karttavana, massatuotantona. Kuitenkin näiden, kuin samasta puusta veistettyjen tyyppitalojen, piirteet tarjosivat samankaltaistamisen kautta tasa-arvoiset puitteet jokaiselle perheelle alkaa rakentamaan elämäänsä niiden sisälle. Aallon lainausta tulkiten voidaan todeta, kuinka koti rakentuu tietyn perheen jäsenten merkitykselliseksi paikaksi elää ja olla. Siihen kytkeytyy ajan saatossa erityinen tunnesuhde. Kun asunnon kuori oli lähes kaikille sama, sisustus teki ajallaan asunnosta kodin. Sisustamiseen kulminoitui perheen oma maku, persoona ja toki myös tulotason välittyminen varsin-

¹⁰⁰ Saarikangas.2002. 23-24.

¹⁰¹ Waltari 1982, 9.

¹⁰² Lainausta Alvar Aallolta. Waltari 1982, 9.

kin pula-aikana. Vaikka koti toimi perheen isälle sosiaalisen aseman merkinä ulkopuolelle, oli kotona työskentelevä vaimo se, joka vastasi sisustuksellisista ratkaisuista.¹⁰³

Kautta aikain rakennustaiteen piirissä on tähdätty kulttuurin yhtenäistämiseen ja sitä myöten muotokielen samankaltaistamiseen. Kun mietitään tiettyä historian aikakautta, voidaan rakennuskannassa huomata samankaltaisia piirteitä, joita ihannoidaan. Tällainen kehitys tapahtuu kuin luonnostaan. Standardointi jälleenrakennuskaudella toimi samalla tavoin – jalostamalla ja kehittämällä rakennusosia ja muotokieltä muodostettiin myös uudenlaista rakennuskulttuuria. Standardoinnin tuli tapahtua niin, ettei ”--tunnetta pakonalaisesta yhdenmukaisuudesta--” syntyisi. Näiltä osin standardin oli tarkoituksena toimia niin, että se helpottaisi ja palvelisi ihmistä. Standardin olemassaolo rakentui täysin luonnolliseksi, välttämättömyydeksi ihmisten elämään.¹⁰⁴ Tutkimuksella olen pyrkinyt välittämään sitä, kuinka standardiprosesseissa asukas on keskeisessä roolissa, ja rakentaminen on tapahtunut tilan ja paikan asettamisena tuleville käyttäjille. Jälleenrakennuskauden asumisratkaisut tilallisesti, funktionalistisesti ja sisustuksellisesti pystyivät tarjoamaan asukkaille sosiaalisen muutoksen mahdollisuuden. Omaan kotiin liittyvän ympäristön nähtiin vaikuttavan asukkaisiin, ja sitä pyrittiin myös edistämään. Suunnittelu oli kokonaisvaltaista myös näissä arjen omakotirakennuksissa.

¹⁰³ Herneoja 2007, 20–21.

¹⁰⁴ Waltari 1982, 15–17.

4 PÄÄTÄNTÖ

Halusin tutkimuksessani selvittää, millaisia koteja ja mihin tarpeeseen ne ovat jälleenrakennuskauden Alvar Aallon ja A. Ahlströmin yhteistyöllä suunniteltu, ja kuinka näyttelyt ovat asumista edelleen markkinoineet eteenpäin. Kenelle asuminen on suunniteltu ja millaisia ideologioita siihen sisältyy? Jälleenrakennuskauden ongelmien ratkaiseminen voitiin ajallaan nähdä ikään kuin sosiaalisena haasteena ja kansalaisvelvollisuutena, jonka ratkaisemiseen haluttiin tarttua monelta suunnalta. Aallon ja A. Ahlström Oy:n standardisointityön ja tyyppitalorakentamisen voidaan todeta toimineen jälleenrakennuskauden rakentamisen kiihdyttäjänä; toki yhdessä monien muiden tyyppirakentamista suorittaneiden organisaatioiden kanssa.

Kun standardirakentamista 1940-luvun jälleenrakennuskauden Suomessa kaivattiin, oli sille jo edellisellä vuosikymmenellä luotu perusta. Tämän kehityksen välissä sota toimi historiallisessa toimintaympäristössään satunnaisena muutoksena, joka uhkasi koko yhteiskuntaa sekä vaikutti myös dramaattisesti rakentamisen suuntaan. Aallon suunnittelutyö on luonut pohjan, konseptin, A. Ahlström yhtiön talomallien myöhempään jatkokehitystyöhön, jota yhtiö on voinut viedä eteenpäin. Samaisesti tämä rationaalisen ja standardisoidun rakennussuunnittelun pohja on luonut Suomeen tietynlaisen asumiskulttuurin, jossa liian suuria sosiaalisia eroja pidetään epäsuotavina. Aallon ja Artekin brändin mukaisesti asumismukavuuksia on haluttu rakentamisessa ja sisustamisessa tarjota kaikille sosiaalisen vastuun nimissä. Tutkimukseni vahvisti oletustani siitä Aallon ja Artekinkin konseptista, jolla haluttiin nostaa asumisen tasoa hyvän omakotisuunnittelun avulla; yhdessä järkevöittäen asumista kevein, käyttökelpoisin ja mukautuvin kalustein sekä arjen esinein, jotka olivat edullisia ja sopivat myös asujien aiempaan kalustoon. Näyttelytalojen sisustukset henkivät tilalähtöistä ja selkeyteen tähtäävää suunnittelua, jossa huonekaluilla on jokaisella oma funktionsa sisustuksen osana, ja ne on suunniteltu toimittamaan asumisen tarpeita.

Standardisointiin liittyvä homogeenisyys ja Aallon korostama yksilöllisten arvojen korostaminen olivat osaltaan ristiriidassa. Kun asuntoja tuotettiin kuin liukuhihnalta, ei yksilöllinen suunnittelutyö ollut mahdollista. Koen kuitenkin, että Artekin suunnittelutyössä näyttelyissä oli kuunneltu kansaa, sympatisoitu tilannetta ja olosuhteita, joihin asuminen sijoittui. Ihminen on toiminut asunnon ja sisustuksen mittapuuna. Toimintojen määrittävät tilavaatimukset ja huonekalut ovat osaltaan rakentaneet standardisoivaa omakotisuunnittelua tiettyyn suuntaan samoin kuin se, kenelle tilat

on suunniteltu. Ydinperheideologia ja sukupuoliroolit määrittävät asumisen tiloja ja niiden rakennetta. Ajan asumiseen kytkeytyvät ideologiat siis rakentavat kuvaa tietynlaisesta perhemallista, jota olisi tullut tavoitella. Näyttelyihin liittyy erilaisia propagandan muotoja, joilla tärkeäksi pidettyjä arvoja ja tietynlaisia toimintatapoja arjessa korostettiin.

Kaikki visuaalinen ilmaisu kytkeytyy kiinteästi yhteiskuntaan ja historialliseen tilanteeseen. Tutkimukseni osoitti, kuinka jälleenrakennuskausi toimi modernin asumisen murroksena, jolloin Suomeen rakennettiin parempaa tulevaisuutta ajan hengen mukaisten tarpeiden, ihanteiden ja ideologioiden pohjalta. Rakennusaikanaan tyyppitalot poikkesivat kaikella yksinkertaisuudellaan ja monotonisuudellaan ympäristöstään, ja kulttuurimaisema muuttui. Ajan kodin ilmentäjinä ne heijastelivat perheasumiseen kuuluvaa arkielämää, sen toimintoja ja niiden asettumista ympäristöönsä. Suomalaisille tarjoutui mahdollisuus onnelliseen ja toiveikkaaseen asumiseen omassa uudessa kodissa. Hiljalleen jälleenrakennusajan rakennuskanta on muodostunut osaksi suomalaista rakennusperinnettä, ja nykyisin tämän ajan omakotialueet nähdään viehättävinä ja arvokkaina.

Tulevaisuudessa olisi hedelmällistä ja kiinnostavaa tarkastella sitä, kuinka nämä rakennukset ovat ajassa toimineet ihmisten asuinpaikkana. Nyt tutkimukseni keskittyi A-talon syntykontekstiin liittyneisiin tekijöihin ja ideologioihin. Jatkossa tutkimuksen suunta voisi olla edelleen asumiseen paneutuva, kenties haastattelututkimus jollakin alueella, johon Aallon tyyppitaloja tai niiden variaatioita on toteutettu. Alvar Aaltoon liittyvän tutkimustradition osalta tämä arjen arkkitehtuurin ja tyyppitaloihin liittyvä kartoittava tutkimus olisi merkittävä, sillä sen vähäisyys on tullut ilmi jo tätä tutkimusta tehdessäni.

LÄHTEET

Painetut

"Alvar Aalto Varkaudessa: Kartta ja mobiilikierros" -esite. Alvar Aalto Cities - Varkaus.

Herneoja, Aulikki. 2007. *Jälleenrakennuskauden kodin väritys: Arki ja arkkitehtuuri*. Väitöskirja, Oulun yliopisto.

Jetsonen, Jari, Sirkkaliisa Jetsonen ja Juhani Pallasmaa. 2010. *Alvar Aalto Houses*. 1st ed painos. New York: Princeton Architectural Press.

"Jälleenrakennuskausi." MFA, Arkkitehtuurimuseo. Helsinki. Luettu 25.3.2021
<https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopakettit/jalleenrakennuskausi/>

Kinnunen, Ulla, Marja Kosunen ja Nicholas Mayow. 2008. *Ben Af Schultén Ja Artekin Traditio*. Jyväskylä: Alvar Aalto -museon.

Koho, Timo. 1997. "Sunilan tehtaan asuntoalue." Teoksessa *Alvar Aalto: Modernisti, yhdyskuntasuunnittelija, standardisoinnin kehittäjä: Seminaari Kotkassa 22.-23.5.1997*. Toim. Kotkan kaupunki; Soukka, Sirkka. Kotka: Kotkan kaupunki. 56-66.

Korvenmaa, Pekka. 2010. *Taide ja teollisuus : Johdatus suomalaisen muotoilun historiaan*. Helsinki: Taideteollisen korkeakoulun julkaisu.pol

Kotkan kaupunki ja Sirkka Soukka. 1997. *Alvar Aalto: Modernisti, yhdyskuntasuunnittelija, standardisoinnin kehittäjä: Seminaari Kotkassa 22.-23.5.1997*. Kotka: Kotkan kaupunki.

Kummala, Petteri. 2005. *Lamasalvoksesta elementtitekniikkaan: Suomalainen pientalosuunnittelu jälleenrakennuskaudella*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.

Lehtovuori, Olli. 1999. *Suomalaisen asuntoarkkitehtuurin tarina*. Helsinki: Ympäristöministeriö, Rakennustieto Oy.

Nupponen, Terttu. 1997. "Sota, oikea jako ja uusi aluesuunnittelu." Teoksessa *Alvar Aalto: Modernisti, yhdyskuntasuunnittelija, standardisoinnin kehittäjä: Seminaari Kotkassa 22.-23.5.1997*. Toim. Kotkan kaupunki; Soukka, Sirkka. Kotka: Kotkan kaupunki. 33-55.

Saarelainen, Juhana. 2012. "Konteksti ja kontekstualisoiminen." Teoksessa *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tulkintamenetelmiä*. Toim. Nivala, Asko ja Rami Mähkä. Turku : Turun yliopisto, Painosalama Oy. 277-268.

Saarikangas, Kirsi. 2002. *Asunnon Muodonmuutoksia: Puhtauden Estetiikka Ja Sukupuoli Modernissa Arkkitehtuurissa*. Helsinki : Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Saarikangas, Kirsi. 1997. "Koti, asuminen ja standardi: Alvar Aallon AA-järjestelmä." Teoksessa *Alvar Aalto: Modernisti, yhdyskuntasuunnittelija, standardisoinnin kehittäjä: Seminaari Kotkassa 22.-23.5.1997*. Toim. Kotkan kaupunki; Soukka, Sirkka. Kotka: Kotkan kaupunki. 113-134.

Saarikangas, Kirsi, Pasi Mäenpää ja Minna Sarantola-Weiss. 2004. *Suomen Kulttuurihistoria: 4, Koti, Kylä, Kaupunki*. Helsinki: Tammi.

Seppälä-Kavén, Ulla. 2014. *Sisustuksen ajat – Katsaus suomalaiseen sisustamiseen ja asumiseen 1800-luvun lopulta nykypäivään*. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Soikkeli, Anu. 2008. *Toiveikkuuden Aika: Sodanjälkeistä Rakentamista*. Turku: Rakennusperinteen ystävät.

Soikkeli, Anu. 2008. "Rintamamiestalot – osa kauneinta rakennusperinnettä." Teoksessa *Toiveikkuuden Aika: Sodanjälkeistä Rakentamista*. Turku: Rakennusperinteen ystävät. 6-14.

Suomen arkkitehtiliitto, Jälleenrakennustoimisto ja Mika Waltari. 1942. *Rakennustaide ja standardi: Jälleenrakentamisen ydinkysymyksiä*. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seuran kirjapaino Oy. (Jyväskylä: Rakennuskirja Oy, näköispainos 1982)

Viitaharju, Johanna. 2008. "Standardisoitu ja rationalisoitu unelma – 1950-luvun keittiö." Teoksessa *Toiveikkuuden Aika: Sodanjälkeistä Rakentamista*. Turku: Rakennusperinteen ystävät. 15-21.

Yli-Lassila, Jukka. 1995. *Asuntoprobleemi, standardisointi ja Alvar Aalto: Tavoitteista ja suunnitelmista, esimerkkinä Aallon tyyppitalosuunnitelmat varkaudessa 1937–1942*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-1995570575>

Alvar Aalto -museon kokoelmat

A. Ahlström Oy, Varkauden tehtaas. Joka miehen oma koti: A-talo asutuskustannukset.

Aalto, Alvar. 1940. "Post-War Reconstruction. Magazine of Art." 33:362.

"Asuntonäyttely 39 - Asuntonäyttely messuhalli 1939" -esite.

"Mielenkiintoinen omakotinäyttely: Könönpellosa lauantaina, sunnuntaina ja maanantaina." 1945. Warkauden lehti. 4.10.1945.

"KÖPE-näyttelyn -ohjelma." 1945.

"Tällä kertaa." 1945. Warkauden lehti. 9.10.1945.

Väyrynen, Kalevi. 1945. "Kotia sisustamaan." Warkauden lehti. 6.10.1945. Alvar Aalto -museo.

Painamattomat

"100 kuvaa Varkaudesta." Varkauden museot. Luettu 21.5.2021 <https://100kuvaavarkaudesta.fi/1917-1929/>

"Historia: 170 vuotta teollisia perinteitä." Ahlström Capital. Luettu 22.5.2021 <https://www.ahlstromcapital.com/fi/yritys/historia>

Alvar Aalto -museon kokoelmat (Artekin kansiot asuntonäyttelyistä)

16.8.1946. Varkauden asuntonäyttely. Talo I. Artek Oy Ab -kirje

A. Ahlström osakeyhtiö – asuntonäyttely. Teksti- ja piirustussäleikkö.

A. Ahlström Oy:n esite Könönpellon näyttelystä.

Kotitalouskeskuksen kirje Maija Heikinheimolle 26.7.1946 liittyen Kauttuan asuntonäyttelyyn.

Könönpellon näyttely 1945: historia.

Könönpellon näyttelystä 1945 esitettyjä huomioita.

Könönpellon 1945 näyttelyn ohjelma.

Maija Heikinheimon kirjoitus/ muistiinpano itse kotona valmistettaviin huonekaluihin liittyen, vuoden 1946 näyttelyiden kansiossa.

Noormarkku asuntonäyttely. Talo n:o 1,2 ja 3 – talokohtainen tilauslista huonekaluista.

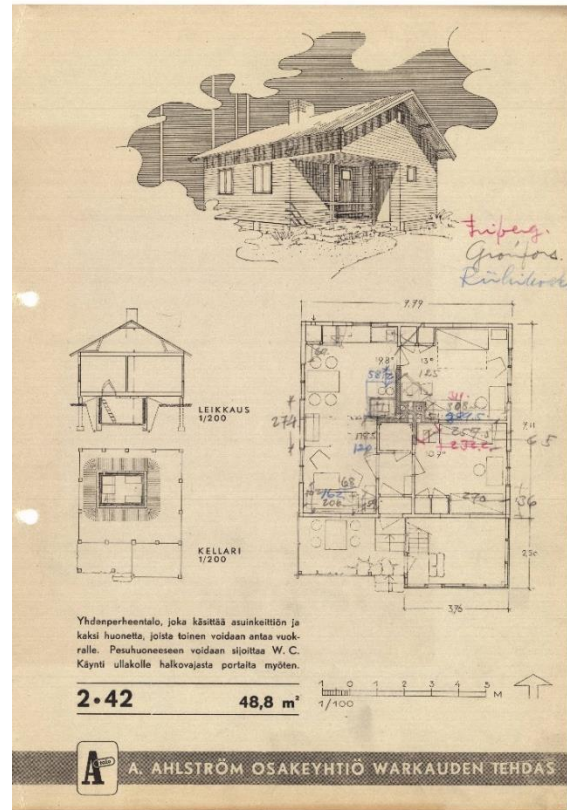
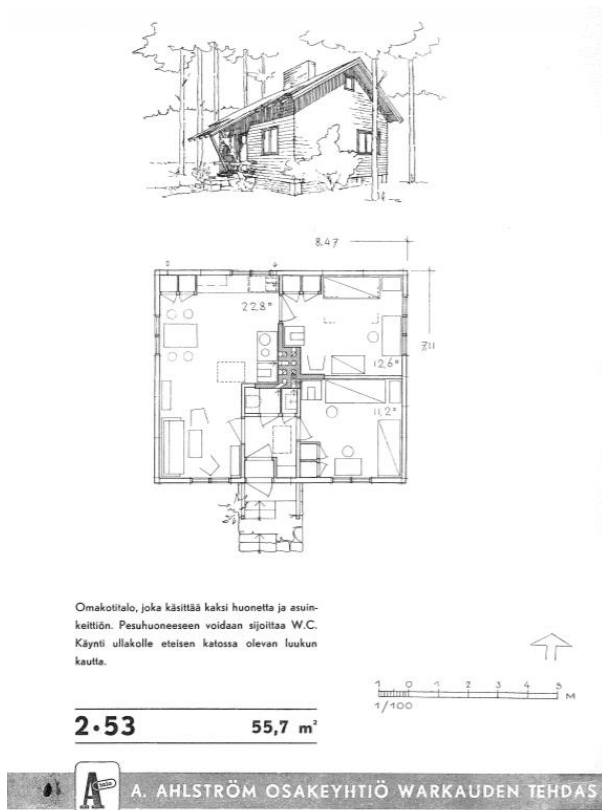
Näyttelyn aikataulu/ohjelma. Warkauden asuntoreformiyhdistys ry. & A. Ahlström osakeyhtiö.

OY. Artek AB. Asuntonäyttely 45 -myyntikirje. 25.4.1945. Allekirjoittajina Aalto, Alvar ja Paavo Tynell.

Varkaus, 24.7.1946. Maija Heikinheimolle lähetetty kirje Warkauden näyttelyn taloista.

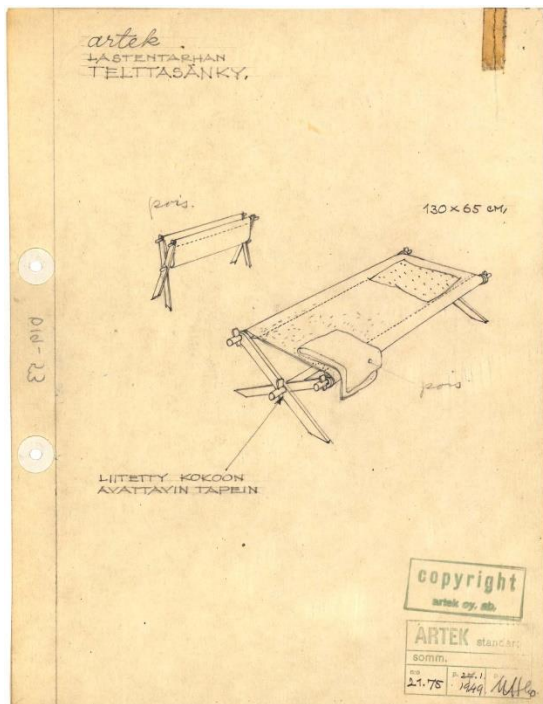
Väestöliitto. Ohjeet yleislaattojen ja tekstilaattojen valmistamisesta asuntonäyttelyä varten -kirje.

LIITTEET

Liite 1. A. Ahlström Oy. Warkauden tehdas. A-talo 2.53-malli. A-talo-katalogi. Alvar Aalto -museo.

Liite 2. A. Ahlström Oy. Warkauden tehdas. A-talo 2.42-malli. A-talo-katalogi. Alvar Aalto -museo.

Liite 3. Artek, Lastentarhan telttasänky -piirros Maija Heikinheimolta. Alvar Aalto -museo.